

RAPORT

Diagnoza potrzeb rodzin z dziećmi 0-6 lat w dzielnicy Praga-Południe

Warszawa 2017

Projekt współfinansuje m.st. Warszawa

Raport z diagnozy potrzeb rodzin z dziećmi 0-6 lat na Pradze-Południe

Spis treści

Zespół ds. diagnozy	3
Podsumowanie prac podczas spotkań zespołu	3
Skład zespołu.....	3
Cel diagnozy	3
Charakterystyka dzielnicy Praga-Południe i obszaru Kamionek	4
Położenie oraz powierzchnia:	4
Liczba mieszkańców:.....	4
Zatrudnienie, bezrobocie, wykształcenie.....	4
Dochody	5
Obszar badań, zastosowane narzędzia	5
Hipotezy i założenia badawcze	5
Obszary badawcze wybrane do opracowania	6
Wypracowane narzędzia badawcze.....	6
Ankieta dla rodziców dzieci 0-6 lat	6
Ankieta dla specjalistów - osób pracujących z dziećmi 0-6 lat	47
Wnioski z badań	54
Rekomendacje	55
Załączniki - narzędzia diagnozy	56
<i>Załącznik nr 1 Ankieta elektroniczna i papierowa dla rodziców dzieci 0-6 lat z dzielnicy Praga-Południe .....</i>	<i>56</i>
Załącznik nr 2 Ankieta elektroniczna dla osób pracujących z dziećmi 0-6 lat na Pradze-Południe	65

Opracowanie: Małgorzata Dudek, Marta Dudek, Katarzyna Paterek, Urszula Zimoląg

Zespół ds. diagnozy

Podsumowanie prac podczas spotkań zespołu

W okresie od października 2016 do stycznia 2017 roku został powołany zespół do spraw diagnozy. W ciągu 5 spotkań zespołu wypracowane zostały:

- ✓ Ankieta dla rodzin z dziećmi 0-6 lat:
- ✓ Ankieta dla kadry pracującej z dziećmi 0-6 lat
- ✓ Interaktywna mapa miejsc dla małych dzieci na Pradze-Południe:

<https://www.google.com/maps/d/edit?mid=1oQzsntoLIKNBkqL84FjPiNGjVbl>

Skład zespołu

Na potrzeby przeprowadzenia diagnozy powołany został zespół ds. diagnozy w pracach, którego uczestniczyli przedstawiciele organizacji, instytucji i mieszkańcy Pragi-Południe:

Biblioteka Publiczna w Dzielnicy Praga-Południe

Centrum Promocji Kultury

Teatr Niewielki

Urząd Dzielnicy Praga-Południe

Komenda Rejonowa Policji VII

Samorząd Mieszkańców Osiedla Kamionek

Ośrodek Pomocy Społecznej Praga-Południe

Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna nr 16

Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna nr 4

Przedszkole nr 411 Akademia Króla Stasia

Przedszkole nr 89 Niezapominajka

Przedszkole nr 51 Misia Czarodzieja

Przedszkole nr 230

Żłobek nr 54

Żłobek nr 12

Żłobek nr 32

Żłobek nr 30

Fundacja United Way

Fundacja Kooperatywy Grochowskiej

Fundacja Rodzinna

Cel diagnozy

Celem diagnozy było:

- zebranie aktualnych informacji dotyczących potrzeb rodzin z małymi dziećmi, zwłaszcza rodzin zagrożonych wykluczeniem społecznym;
- lepsze dopasowanie oferty rozwojowo-edukacyjnej do potrzeb rodzin z dziećmi;
- zwrócenie uwagi mieszkańców dzielnicy na potrzeby rodzin z małymi dziećmi.

Charakterystyka dzielnicy Praga-Południe i obszaru Kamionek

Położenie oraz powierzchnia:

- Praga-Południe jest położona na prawym brzegu Wisły miasta stołecznego Warszawa i ma powierzchnię 22,38 km².
- Obszar rewitalizowany w dzielnicy Praga Południe, należący do tzw. obszaru kryzysowego to Kamionek. Obszar Kamionka obejmuje tereny częściowo przemysłowe, osiedla robotnicze oraz zabytkowe kamienice. Znajduje się w północno-zachodniej części dzielnicy. Granice podobszaru wyznaczają: od zachodu linia torów kolejowych, będąca jednocześnie granicą dzielnicy, od północy ulice Lubelska, Bliska, Żupnicza, Chodakowska i Mińska, od wschodu ulica Podskarbińska, a od południa ulice Targowa, Zamoyskiego i Grochowska. Powierzchnia podobszaru Kamionek, wyznaczonego w ramach obszaru kryzysowego w dzielnicy Praga-Południe, wynosi 88 ha.
- Niniejsza diagnoza obejmuje teren dzielnicy Praga-Południe, ze zwróceniem szczególnej uwagi na obszary rewitalizowane.

Liczba mieszkańców:

- Teren Pragi-Południe zamieszkuje 178 267 osób (stan na 31 grudnia 2015).
- Na obszarze kryzysowym Pragi-Południe zameldowanych jest 30 397 osób, co stanowi ponad 17% ludności zameldowanej na całym obszarze dzielnicy.

Zatrudnienie, bezrobocie, wykształcenie

Biorąc pod uwagę sytuację na rynku pracy, Praga Południe plasuje się w połowie rankingu pod względem liczby podmiotów gospodarki narodowej i liczby pracujących w przeliczeniu na 1 tys. mieszkańców.

Problemem dzielnicy jest stosunkowo wysoki poziom bezrobocia wśród mieszkańców.

Ze świadczeń pomocy społecznej korzysta 24 na 1 tys. mieszkańców.

- W 2012 r. odnotowano na Pradze-Południe największy wzrost bezrobocia spośród wszystkich dzielnic Warszawy (5754 osoby, wzrost o 1016 osób stosunku do roku 2011). W 2013 r. liczba bezrobotnych wzrosła o kolejne 640 osoby. Osób poszukujących pracy powyżej 12 miesięcy, tj. długotrwale bezrobotnych, było 2253, (tj. 35,24% ogółu zarejestrowanych osób bezrobotnych w dzielnicy).
- Najwięcej bezrobotnych w dzielnicy Praga-Południe jest w grupie wiekowej 25–34 lata i zjawisko to wykazuje tendencję wzrostową (w 2010 r. było to 1375 osób, w 2011 r. – 1438 osób, w 2012 r. – 1700 osób, a w 2013 r. – 1791 osób).
- Jeśli chodzi o poziom wykształcenia, to największą grupę bezrobotnych stanowiły osoby z wykształceniem wyższym i liczyła ona 1622 osób. Najmniej bezrobotnych było w grupie osób z wykształceniem średnim ogólnokształcącym.
- Jeśli zaś chodzi o czas pozostawania bez pracy, to z roku na rok zwiększa się liczba bezrobotnych pozostających bez pracy powyżej 24 miesięcy (2010 r. – 265 osób, 2011 r. – 634 osoby, w 2012 r. – 551 osób, a w 2013 r. 867 osób).
- Na terenie obszaru kryzysowego w dzielnicy Praga-Południe w 2013 r. zarejestrowanych było 1232 osoby bezrobotne, co stanowiło 21% osób bezrobotnych obszaru priorytetowego ujętego w ZPR, a długotrwale bezrobotnych zarejestrowanych w Urzędzie Pracy było 489 osób⁷⁷ (stanowi to 39,7% wszystkich osób bezrobotnych z obszaru kryzysowego w dzielnicy).

- W odniesieniu do podobszaru Kamionka zjawisko długotrwałego bezrobocia, tj. powyżej 12 miesięcy, dotknęło 222 osoby, tj. 10% osób długotrwanie bezrobotnych w dzielnicy⁷⁸ i jest to ponad 45% osób długotrwanie bezrobotnych obszaru kryzysowego w dzielnicy Praga-Południe. W podobszarze Kamionka obserwuje się wzrost liczby bezrobotnych (w 2010 r. było 215 osób bezrobotnych, w 2011 r. – 275, w 2012 r. – 381, a w 2013 r. – 580 osób).

Dochody

Praga Południe notuje stosunkowo niekorzystną strukturę ludności według ekonomicznych grup wieku. Na 100 osób w wieku produkcyjnym przypada 58 osób w wieku nieprodukcyjnym. Ponadto Praga Południe posiada jedną z najwyższych gęstości zaludnienia w stolicy.

Na 1 km² przypadają w niej 7983 osoby. Jednak mimo dynamicznego rozwoju Praga Południe, jako jedna z pięciu dzielnic (obok Pragi Północ, Śródmieścia, Ochoty i Bielan) notuje ujemne saldo migracji.

Na tle innych dzielnic Praga Południe notuje największą liczbę nowych mieszkań spółdzielczych, które stanowią 41,2% ogółu mieszkań oddanych do użytkowania przez spółdzielnie mieszkaniowe w Warszawie. Poza tym, dzielnica wyróżnia się dużą liczbą zarejestrowanych samochodów osobowych, które stanowią 11,7% wszystkich samochodów osobowych zarejestrowanych w stolicy.

Obszar badań, zastosowane narzędzia

Hipotezy i założenia badawcze

Zespół roboczy wypracował następujące hipotezy badawcze:

- rodzice oczekują dla dzieci bezpłatnych zajęć (np. językowe, muzycznych, plastycznych, tanecznych, adaptacyjnych- przygotowujących do przyjścia do żłobka, przedszkola)
- rodzice oczekują opieki dodatkowej poza czasem działania placówki, podczas świąt, wydarzeń, np. opieka na godziny
- potrzebują większej dostępności do bezpłatnej opieki specjalistycznej
- rodzice nie mają świadomości potrzeb rozwojowych swoich dzieci,
- rodzice mają świadomość swoich potrzeb, lecz często brakuje instytucjonalnych możliwości ich zaspokojenia
- rodzice nie mają odpowiedniej wiedzy dotyczącej etapów żywienia, dbałości o żywienie dzieci, o dbałość o stymulowanie etapów rozwojowych dzieci
- brakuje wystarczającej oferty wsparcia dla rodzin z dziećmi z niepełnosprawnościami, zaburzeniami rozwoju, brakuje placówek specjalistycznych
- Oferta dla dzieci 0-3 jest niewystarczająca w dzielnicy.
- Oferta dla rodziców/ opiekunów z małymi dziećmi 0-3 lat jest niewystarczająca w dzielnicy
- brakuje ujednoczonej informacji o ofercie wsparcia dla dzieci 0-6 lat, nie ma jednego miejsca/ strony internetowej, która zbierałaby ofertę, możliwości dla rodziców/ opiekunów z dziećmi 0-6 lat; np. prowadzenie mapy organizacji/ instytucji/ zajęć dzieląc na: zajęcia kulturalne, zajęcia edukacyjne, zajęcia sportowe/ ruchowe, płatne/ bezpłatne

- spotkania interdyscyplinarne zdarzają się incydentalnie, w przypadku konkretnych potrzeb (np. procedura Niebieskiej Karty)
- brakuje opieki medycznej, stomatologicznej w przedszkolach, szkołach, brakuje przeszkolonych osób w zakresie służby zdrowia
- brakuje szkoleń specjalistycznych dla specjalistów, wychowawców dotyczących specyficznych problemów
- dzieci przedszkolne są za małe na zajęcia biblioteczne, bo potrzebują więcej ruchu i nie wysiedzą w ciszy i skupieniu.

Obszary badawcze wybrane do opracowania

Do opracowania zespół roboczy do spraw diagnozy wybrał trzy obszary tematyczne:

- 1) czas wolny dzieci i ich rodzin
- 2) specjalne potrzeby dzieci i ich rodzin
- 3) jakość opieki, wychowania instytucjonalnego dla dzieci od 0 do 6 roku życia

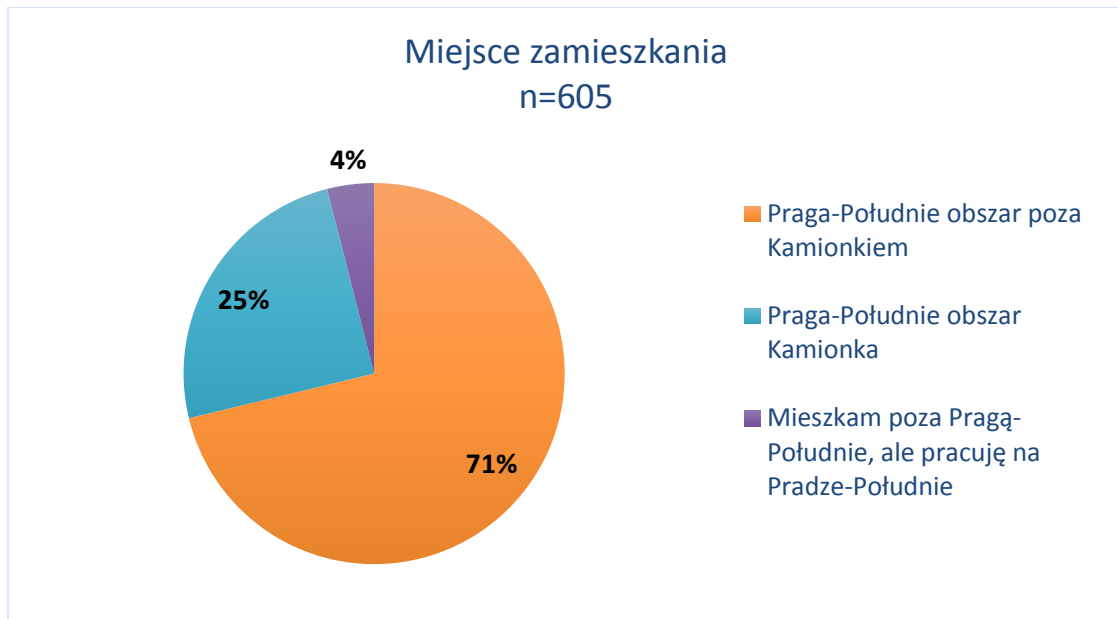
Obszary tematyczne zostały opisane poprzez narzędzia badawcze.

Wypracowane narzędzia badawcze

W celu zbadania wybranych obszarów zespół roboczy wybrał i opracował dwa narzędzia badawcze: ankietę dla rodziców dzieci 0-6 lat z dzielnicy Praga-Południe oraz ankietę dla osób pracujących z dziećmi 0-6 lat na Pradze-Południe. Szczegółowy opis narzędzi oraz wyników badań jest zamieszczony w poniższych podrozdziałach.

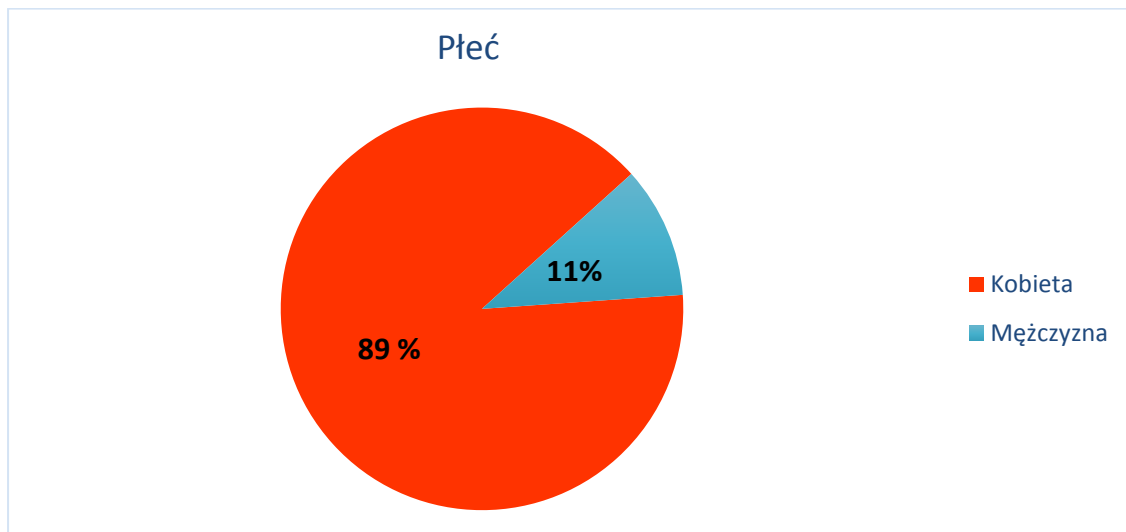
Ankieta dla rodziców dzieci 0-6 lat

Ankieta została skierowana do rodziców dzieci w wieku 0-6 lat z dzielnicy Praga-Południe w Warszawie. Ankietę online wypełniło 627 respondentów. Odpowiedzi udzieliło 605 osób mieszkających lub pracujących na terenie Pragi-Południe oraz 22 osoby spoza tego rejonu, które nie brały udziału w dalszej części badania. Zależało nam na poznaniu opinii mieszkańców dzielnicy Praga-Południe z wyróżnieniem potrzeb rodzin z obszaru rewitalizacji dzielnicy. Na terenie Praga-Południe obszar poza Kamionkiem mieszka 431 ankietowanych, czyli 71 %, a na obszarze objętym rewitalizacją - Praga-Południe obszar Kamionka mieszka 150 respondentów, co stanowi 25% wszystkich badanych. Udział w badaniu wzięły również 24 osoby mieszkające poza Pragę-Południe, ale pracujące na jej terenie.

Wykres 1 Podział ankietowanych ze względu zamieszkania

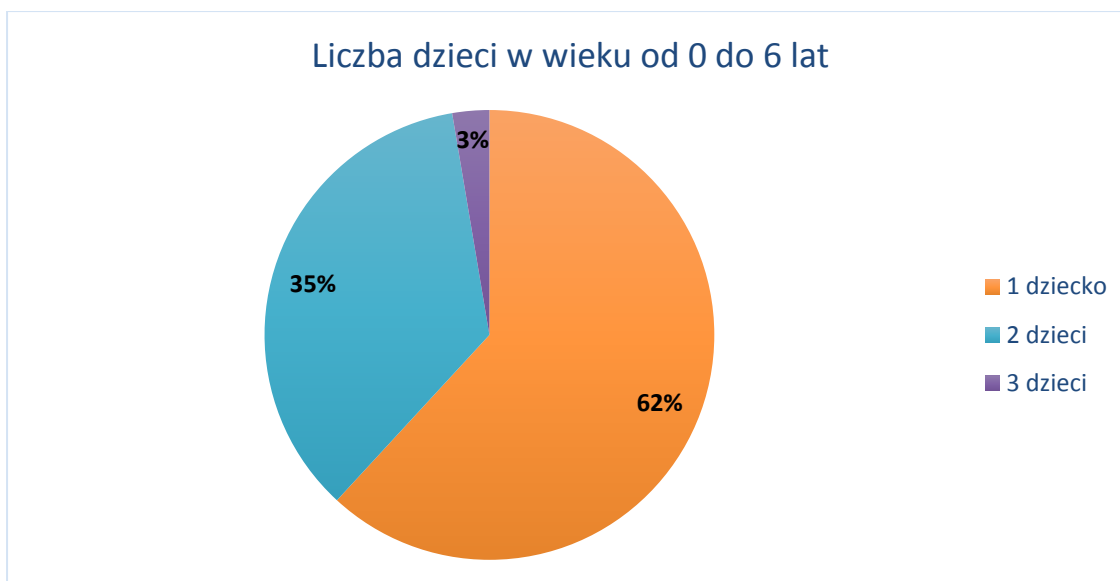
Istotnym było scharakteryzowanie grupy, która wzięła udział w badaniu, pod względem jej struktury płci.

Wykres 2 Rozkład płci wśród respondentów

Wśród badanych zdecydowaną większość stanowią kobiety. Ich przewaga liczebna nad mężczyznami jest znaczna, gdyż udział kobiet w badaniu wyniósł 89% (541 os.), a mężczyzn 11% (64 os.). Taki sam procentowy podział ze względu na płeć jest w grupie badanych z obszaru rewitalizacji, 133 kobiety i 17 mężczyzn. Może oznaczać to, iż zaangażowanie w codzienną opiekę nad dziećmi i kontakt z instytucjami działającymi w obszarze edukacji, czy pomocy dzieciom i ich rodzicom w rozkłada się nierównomiernie z punktu widzenia struktury płci. Grupą zdecydowanie dominującą w tej sferze są kobiety.

Kolejne pytanie dotyczyło liczby dzieci w wieku od 0 do 6 lat w rodzinach ankietowanych. Odpowiedzi udzieliły 603 osoby.

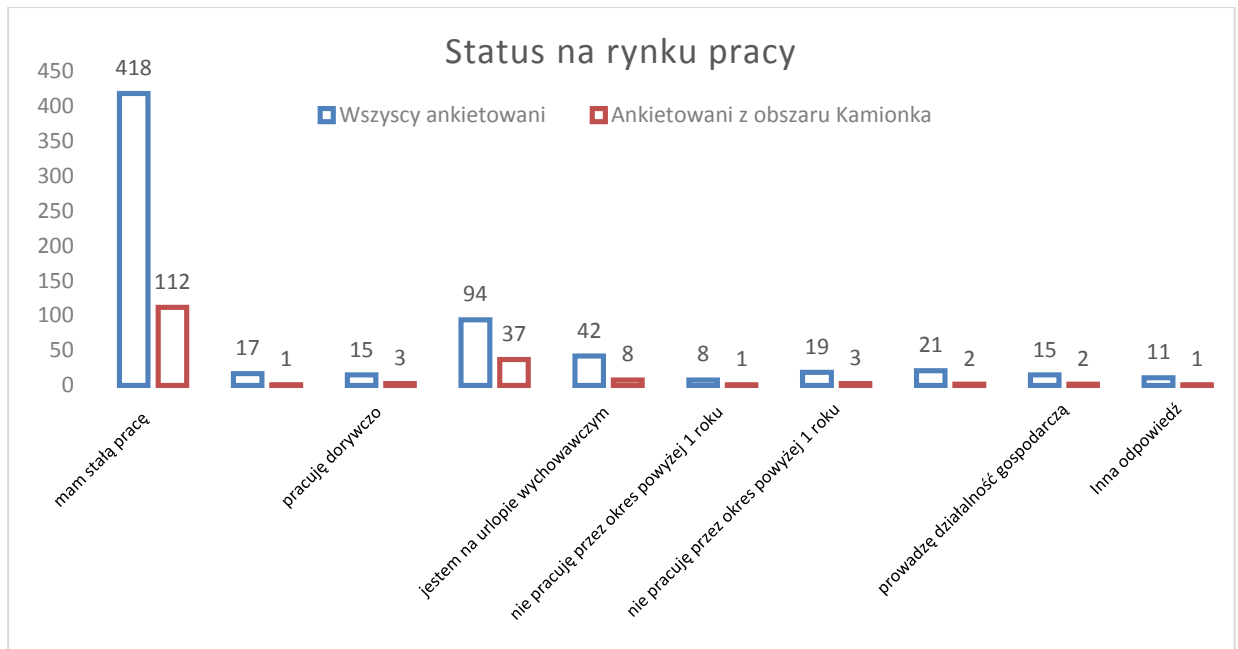
Wykres 3 Liczba dzieci w wieku od 0 do 6 lat wśród rodzin ankietowanych

Największa grupa wśród badanych, którzy udzielili odpowiedzi na to pytanie, to rodzice z jednym dzieckiem w przedziale wiekowym 0-6 lat – 62%. Tę odpowiedź wpisało 373 osób, z czego 97 z obszaru Kamionka (65%). Ponad jedną trzecią tj. 214 respondentów - 35% stanowią rodzice dwójki dzieci wieku 0-6 lat. Wśród badanych z obszaru rewitalizacji dzielnicy to 49 rodzin - 33%. Tylko 16 rodzin z badanych ma trójkę dzieci w wieku 0-6 lat, z czego 3 z Kamionka. Byli to głównie rodzice bliźniaków.

Tabela 1. Liczba dzieci respondentów w przedziale wiekowym

Wiek	Ilość dzieci	Ilość dzieci z obszaru Kamionka
0	105	43
1	125	28
2	167	41
3	123	29
4	119	27
5	97	18
6	56	6
Powyżej 6 lat	35	6

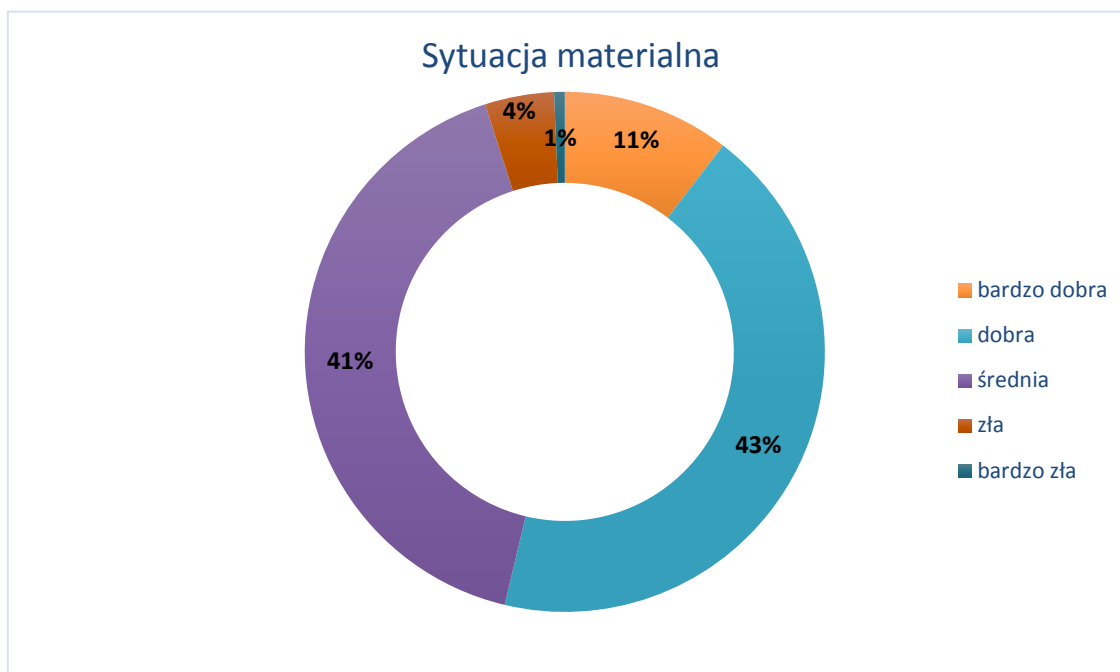
Wykres 4 Status rodziców na rynku pracy

Zdecydowana większość osób, które wypełniły ankietę, ma stałą pracę- jest to 69%. Osoby bezrobotne to tylko 21 ankietowanych (3%). Kobiet będących na urlopie macierzyńskim lub wychowawczym jest 136 spośród ankietowanych, czyli 22%. Rozkład procentowy wśród mieszkańców Kamionka różni się od rozkładu całości badanych. Stałą pracę ma 74% ankietowanych, bezrobotni stanowią tylko 1% - 2 osoby, a mamy na urlopie macierzyńskim lub wychowawczym stanowią grupę 30% respondentów z Kamionka.

Wśród odpowiedzi „innych” pojawiły się:

- umowy o dzieło (3),
- zasiłek na dziecko niepełnosprawne (3),
- renta,
- jestem na wypowiedzeniu,
- dotychczas aplikant prokuratorski,
- nie pracuję przez okres powyżej 1 roku, nie jestem zarejestrowana,
- umowa na czas nieokreślony.

W kolejnym pytaniu poprosiliśmy ankietowanych o ocenę ich sytuacji materialnej.

Wykres 5 Określenie swojej sytuacji materialnej przez rodziny badane

Ocena sytuacji materialnej badanych przedstawia się następująco: odpowiedź „dobra” zaznaczyły 262 osoby [67], „średnia” wybrało 250 osób [59], bardzo dobrą sytuację mają 63 rodziny [17], a złą 26 rodzin [6]. Najmniejszą liczbę stanowią rodziny w złej sytuacji materialnej – 4 [1]. Procentowy rozkład odpowiedzi ankietowanych z obszaru Kamionka nie odbiega od zestawienia odpowiedzi całości badanych.

Ważne było pozyskanie od rodzin informacji, z jakiego źródła dowiedzieli się o badaniu. Poniższa tabela zawiera ilościowe zestawienie odpowiedzi na pytanie „Skąd się dowiedziałeś/aś o ankiecie”.

Tabela nr 2. Źródła informacji o ankiecie

Wariant odpowiedzi	Liczba odpowiedzi wszystkich ankietowanych	Liczba odpowiedzi ankietowanych z obszaru Kamionka
Mail	230	53
Znajomi/Rodzina	15	3
Facebook/Portale internetowe	172	51
Placówka	131	33
Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna	27	3
Asystent Rodziny/OPS	7	1
Praca	4	0
Inne źródło	13	3

Najlepszym kanałem komunikacji z rodzinami jest droga elektroniczna. Najwięcej osób - 230 informację o ankiecie dostało na maila, wiadomości były wysyłane przede wszystkim przez placówki, do których uczęszczają dzieci respondentów. Kolejna duża część osób o badaniu dowiedziały się na Facebooku i innych portalach internetowych, również na stronach żłobków i przedszkoli. Jako inne źródła wymieniono:

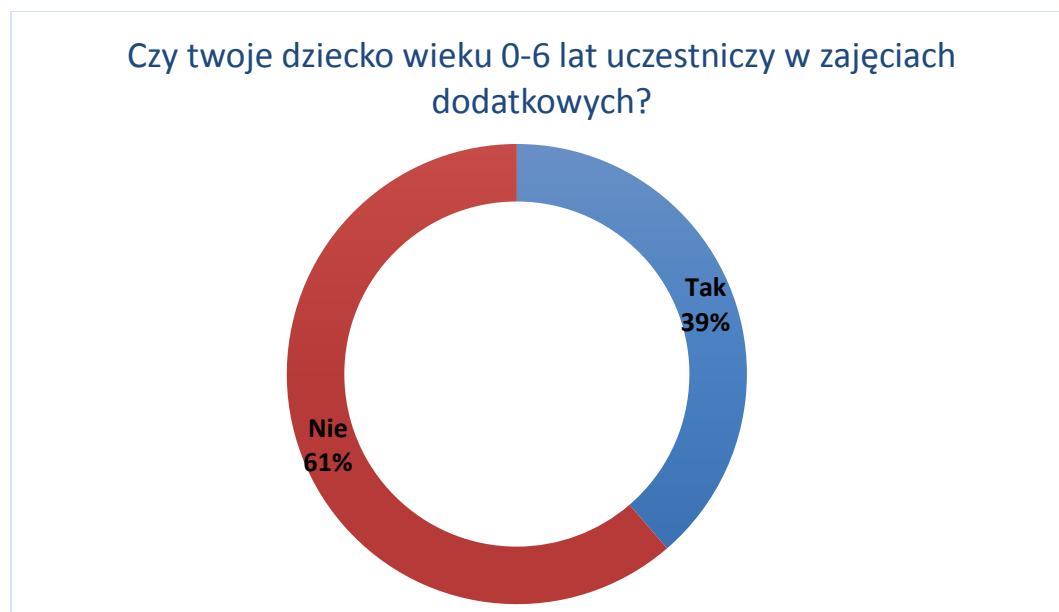
- Kooperatywa Grochowska 2,
- Teatr Niewielki 2,
- Paca 40 2,
- rekrutacja do żłobka 2,
- leżała na stoliku 2,
- biblioteka,
- na zajęciach z kaligrafii,
- od was.

Bez wątpienia najlepszym sposobem komunikacji z rodzicami jest Internet. Informacje o ankiecie dotarły do 66% respondentów drogą elektroniczną.

OBSZAR 1: CZAS WOLNY DZIECI I ICH RODZIN

2. Wyniki odpowiedzi na pytania zasadnicze ankiety

Pierwsze pytanie brzmiało: „Czy Twoje dziecko (w wieku 0-6 lat) uczęszcza na zajęcia dodatkowe (poza żłobkiem, przedszkolem)?”

Wykres 6 Ilość rodzin, których dzieci w wieku 0-6 lat uczęszczają w zajęciach dodatkowych

Dzieci w wieku 0-6 lat z 234 rodzin uczęszczają w zajęciach dodatkowych poza żłobkiem, czy przedszkolem. Wśród ankietowanych z obszaru Kamionka są to dzieci z 42 rodzin. Poniżej zestawienie zajęć dodatkowych, na jakie uczęszczają dzieci ankietowanych.

- Akrobatyka - 12
- Gimnastyka - 20
- Językowe - 30
- **Basen - 52**
- balet - 22
- **Taniec - 39**
- **Sztuki walki - 31**
- Piłka nożna - 12
- Sportowe inne -18
- Plastyczne - 19
- **Muzyczne - 31**
- Logopeda – 9
- Zajęcia/Warsztaty/Grupy Zabawowe – 7
- Sensoryczne - 16
- Ogólnorozwojowe - 12
- Zajęcia dla dzieci nieśmiałych - 2,
- Ceramika - 3
- Zajęcia teatralne - 3
- Kulinarne – 2

INNE 15

drama; bajkoterapia; eksperymenty; robotyka; dla maluchów; zajęcia z „odkrywania świata”; Zabawy z kameleonem; start-art., spotkania z leonem w poradni; zajęcia z nauki pisania; szachy; w poradni psychologiczno-pedagogicznej na Siennickiej; matematyka; zajęcia z lukru plastycznego; adaptacja funkcjonalna;

Dzieci ankietowanych uczęszczają głównie na zajęcia na basenie, taniec, wszelkiego rodzaju sztuki walki, muzyczne oraz sportowe. Nie mamy informacji, czy wszystkie z tych zajęć organizowane są na terenie Pragi-Południe.

Chcieliśmy dowiedzieć się jakie są powody nieuczęszczania dzieci ankietowanych na zajęcia dodatkowe.

Tabela nr 3. Powody, przez które dzieci nie uczęszczają na zajęcia dodatkowe

Wariant odpowiedzi	Liczba odpowiedzi wszystkich ankietowanych	Liczba odpowiedzi ankietowanych z obszaru Kamionka
Nie znam oferty	143	48
Nie mam, z kim zostawić rodzeństwa w domu	78	21
Nie mam na to czasu	53	8
Nie odpowiadają mi terminy zajęć (np. jestem w pracy, są za wcześnie)	104	30
Oplaty za zajęcia	125	32
Dziecko jest zbyt małe	28	8
Zajęcia w placówce są wystarczające	9	4
Mała oferta, słabo zróżnicowana	10	3
Nie mam takiej potrzeby	5	0

Choroba dziecka	3	1
Inne	6	1

Odpowiedzi udzieliło 371 osób, których dzieci nie uczęszczają na zajęcia dodatkowe, w tym 108 z Kamionka. Ponad 1/3 z tych rodziców nie zna oferty zajęć w dzielnicy Praga-Południe. Ta część osób w grupie badanych z Kamionka stanowi 44%. Wskazują głównie na nieznaną ofertę skierowaną do tak małych dzieci. Nieco mniej osób tj. 34% jako powód wskazuje opłaty za zajęcia, a 28% nie odpowiadają terminy zajęć. Mamy zwrócić uwagę na zbyt mały wiek dzieci – 28 badanych. Zdecydowanie rzadziej rodzice wskazują na brak czasu. Odpowiedzi inne:

Istotne było poznanie czynników, dzięki którym dzieci respondentów zaczęłyby uczęszczać na zajęcia dodatkowe.

„Ciężko zorganizować zaprowadzanie dzieci gdyż i tak żeby wyszło z przedszkola musze angażować rodziców gdyż długo pracujemy. Nie chce obciążać innych.”
 „dojazdy vs. terminy zajęć”
 „odległość”
 „opłata za żłobek prywatny jest tak, wielka, że nie stać mnie na zajęcia dodatkowe, a o żłobku państwowym możemy sobie pomarzyć, pośnić i poopowiadać przy kolacji”
 „ Nie ma, kto jej zaprowadzić, bo jestem w 9 miesiącu ciąży”
 „Założyłam klub maluszka i sama robię takie zajęcia”

Tabela nr 4. Czynniki mogące mieć wpływ na uczęszczanie dzieci na zajęcia dodatkowe

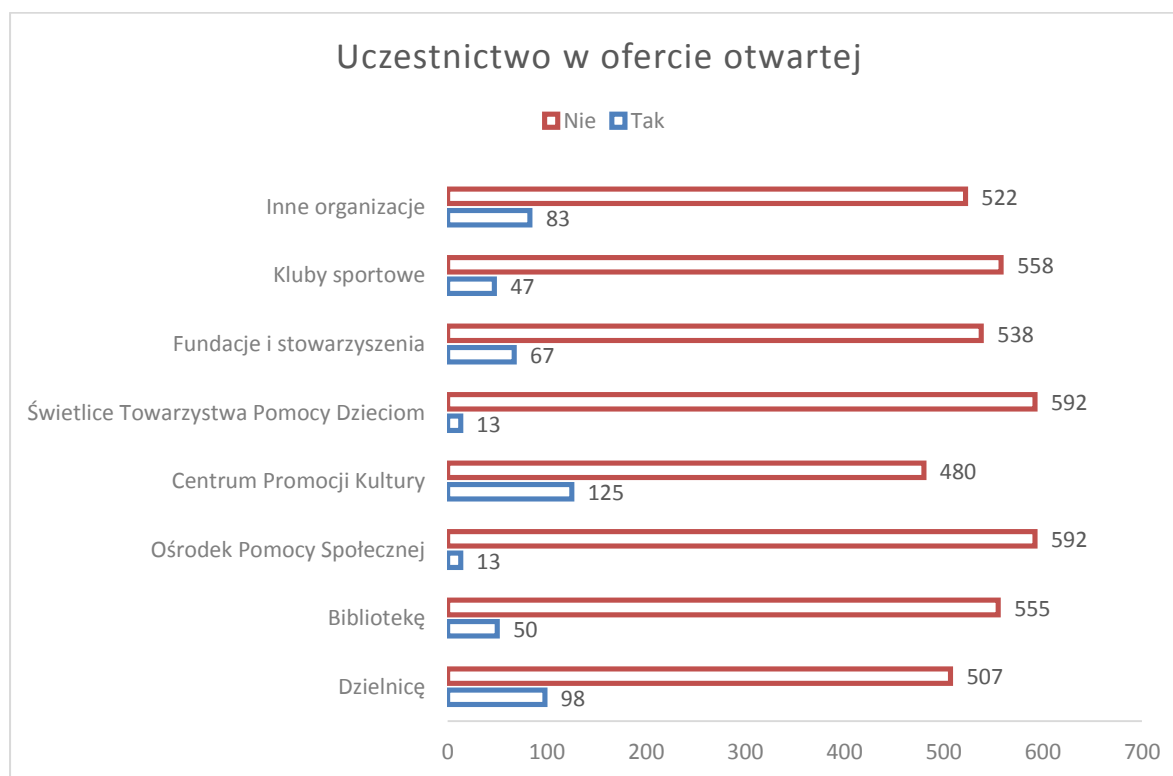
Wariant odpowiedzi	Liczba odpowiedzi wszystkich ankietowanych	Liczba odpowiedzi ankietowanych z obszaru Kamionka
Zapewnienie posiłku dla dziecka podczas zajęć	24	7
Gdyby w zajęciach mogło uczestniczyć rodzeństwo	91	26
Brak opłat	170	49
Różnorodne godziny zajęć	229	68
Bliska odległość od miejsca zamieszkania	277	75
Ciekawa oferta, dostosowana do wieku	8	4
Niższe ceny zajęć	6	3
Organizowanie zajęć w przedszkolu	4	2
Jak dziecko urośnie	10	2
Inne	17	2

Dzieci z 46% rodzin respondentów(277) mogłyby zacząć uczestniczyć w zajęciach dodatkowych jeśli odbywałyby się w bliskiej odległości od ich miejsca zamieszkania.

Równie istotna jest różnorodność godzin zajęć, tę odpowiedź zaznaczyło 229 osób tj. 39% całości grupy badanej. Brak opłat byłby zachęcający dla 28%, czyli 170 rodzin. Rozkład procentowy wśród rodzin z obszaru rewitalizacji Pragi-Południe przedstawia się nieco inaczej. Do wysłania dzieci na zajęcia dodatkowe, połowę rodziców zachęciłaby bliska odległość na zajęcia, dla 45% ważne są różnorodne godziny zajęć, a brak opłat jest istotny dla 33%. Jako inne rodzice podali:

- informowanie o zajęciach 3,
- większa liczba miejsc 2,
- chęć dziecka do uczestniczenia w zajęciach 2,
- wolę spędzać czas z dzieckiem w domu 2,
- zajęcia dla dzieci i rodziców 2,
- poprawa sytuacji w rodzinie,
- zajęcia w weekend,
- dobra opieka na zajęciach,
- dostanie się do żłobka,
- sposób transportu na zajęcia,
- brak opłat w przypadku nieobecności spowodowanej chorobą.

Kolejne pytanie brzmiało: „Czy w 2016 r uczestniczyłeś/aś w zajęciach otwartych, nieodpłatnych organizowanych na terenie Pragi-Południe przez?”. Wykres

Wykres 7 Uczestnictwo badanych w zajęciach otwartych, nieodpłatnych na terenie Pragi-Południe

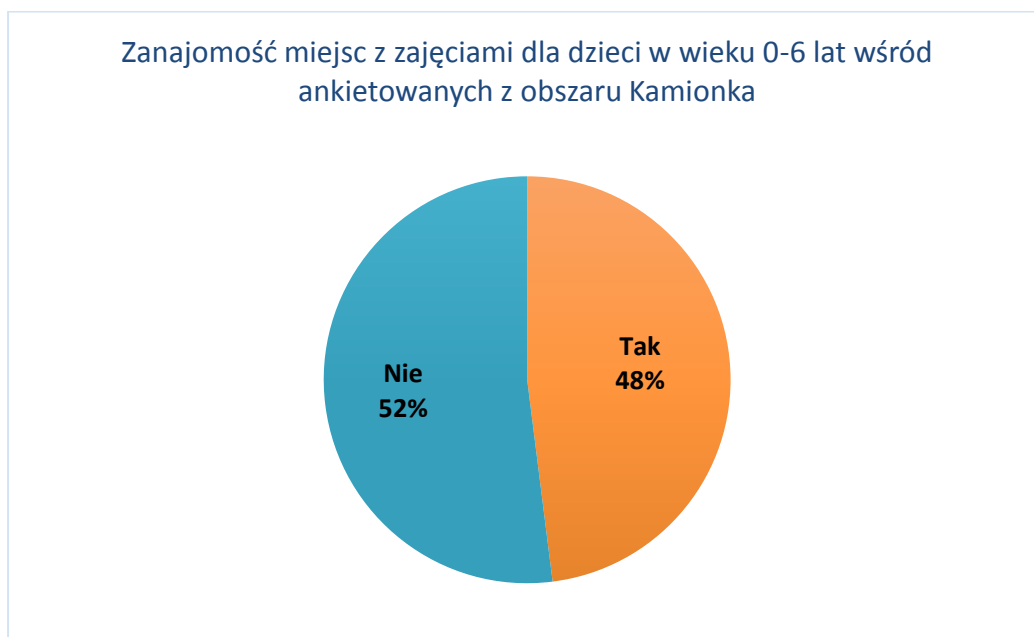
Zdecydowana większość respondentów nie uczestniczyła w żadnych formach zajęć otwartych, nieodpłatnych organizowanych przez wyżej wymienione instytucje. Najwięcej osób brało udział w działaniach Centrum Promocji Kultury – 125 osób tj. 21%.

Następnie zadaliśmy pytanie respondentom, czy w ogóle znają miejsca w dzielnicy Praga Południe, w których prowadzone są zajęcia dla dzieci w przedziale wiekowym od 0 do 6 lat.

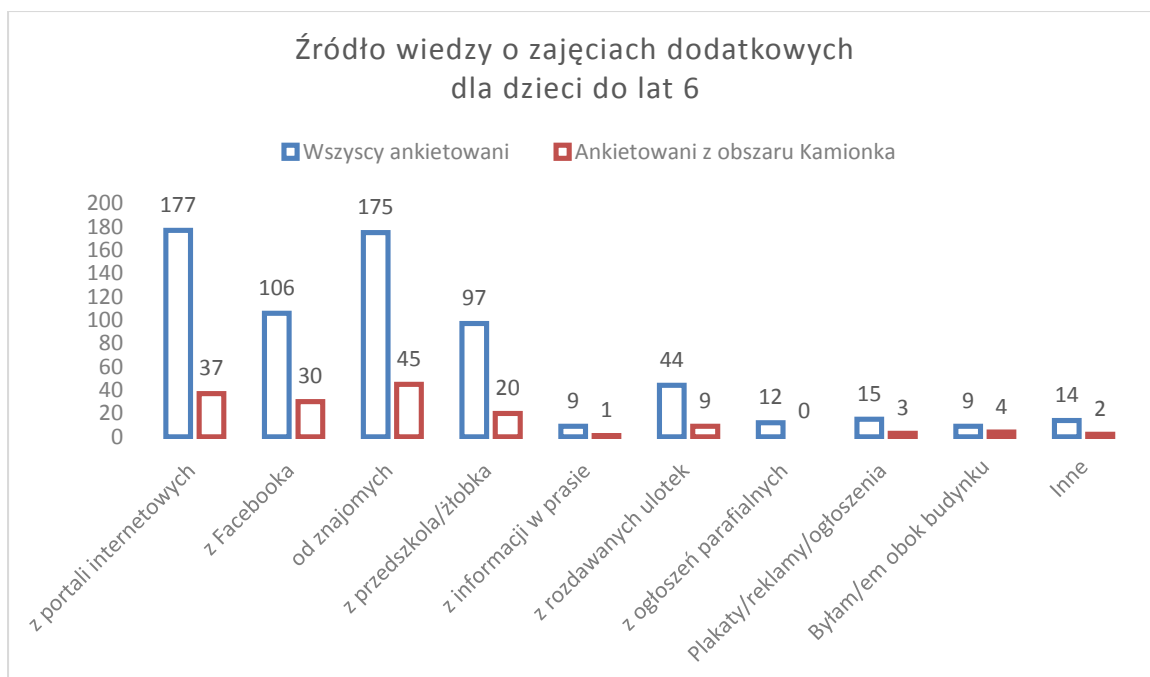
Wykres 8 Znajomość miejsc z zajęciami dla dzieci 0-6 lat wśród badanych

Ponad połowa tj. 323 badanych (53%) wie, w jakich miejscach na Pradze-Południe odbywają się zajęcia dla dzieci w wieku 0-6 lat. Odwrotny podział jest wśród badanych z obszaru rewitalizacji Pragi-Południe. Ponad połowa tj. 78 osób (52%) z obszaru Kamionka nie wie, gdzie takie zajęcia się odbywają.

Wykres 9 Znajomość miejsc z zajęciami dla dzieci w wieku 0-6 lat wśród ankietowanych z obszaru Kamionka

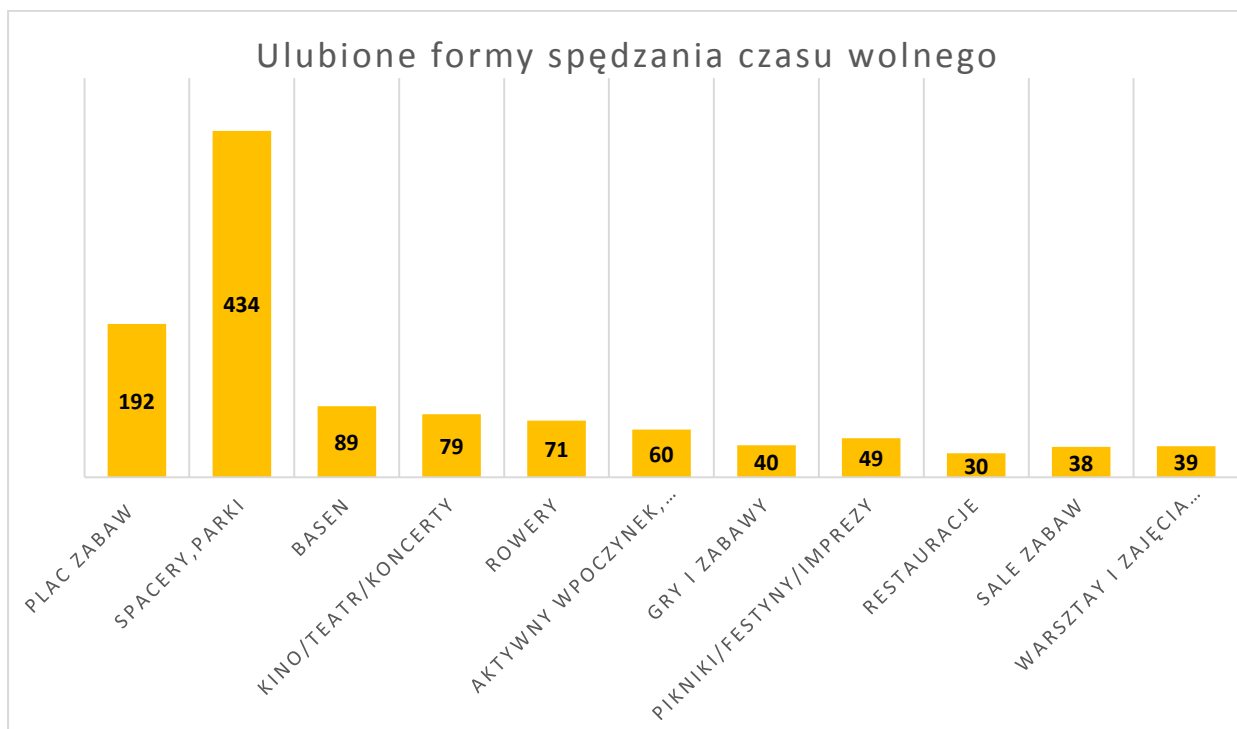
Kolejne pytanie brzmiało: „Skąd dowiedziałeś/aś się o zajęciach dodatkowych dla dzieci 0-6 lat?”

Wykres 10 Źródła wiedzy o zajęciach dodatkowych dla dzieci w wieku 0-6 lat wśród badanych

Z pośród możliwych odpowiedzi najczęściej, jako źródło informacji o zajęciach dodatkowych dla dzieci 0-6 lat, wybierane były portale internetowe – 177 odpowiedzi. Informacje o zajęciach dodatkowych 175 rodziców czerpało od znajomych. Wśród rodziców z obszaru Kamionka źródłem informacji na ten temat są znajomi.

W pytaniu 4 spytaliśmy rodziców o ich ulubione spędzania wolnego czasu dla całej rodziny w dzielnicy Praga Południe. Pytanie było otwarte, a z uzyskanych odpowiedzi opracowaliśmy kategorie podziału.

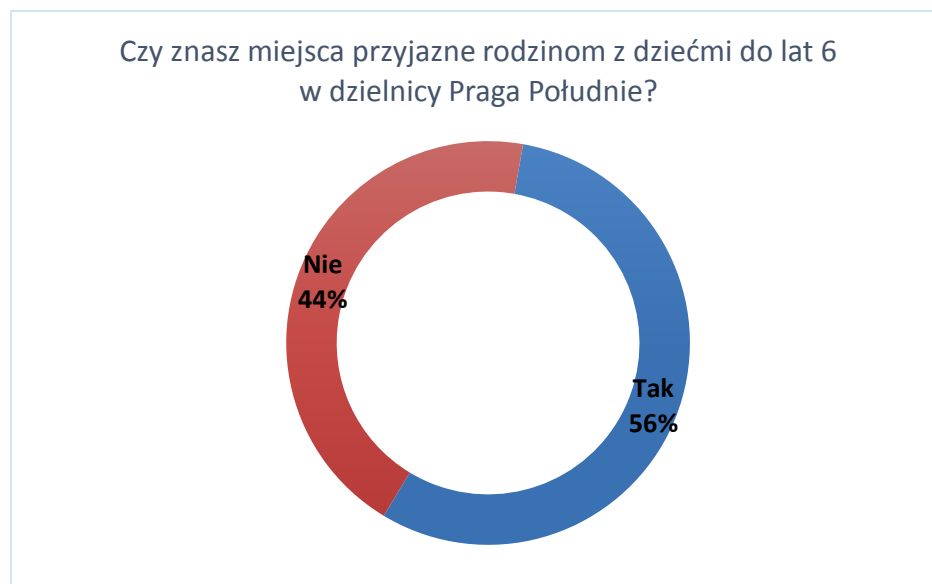

Wykres 11 Ulubione formy spędzania czasu wolnego dla całej rodziny w dzielnicy Praga Południe według ankietowanych

Ulubioną formą spędzania czasu wolnego w większości rodzin są spacery, przebywanie w parku, świeżym powietrzu. Rodziny ankietowanych również lubią bawić się na placu zabaw. Najrzadziej wymieniane było spędzanie czasu w restauracjach i kawiarniach. Może oznaczać to, że restauracje i kawiarnie w dzielnicy Praga-Południe są słabo przystosowane dla rodzin z dziećmi, nie mają dla nich atrakcyjnej oferty.

Pytanie 5 brzmiało: „Czy znasz miejsca przyjazne rodzinom z dziećmi do lat 6 w dzielnicy Praga Południe?”

Wykres 12 Znajomość miejsc przyjaznych rodzinom z dziećmi do lat 6 w dzielnicy Praga-Południe wśród badanych

Miejsca przyjazne rodzinom z dziećmi do lat 6 w dzielnicy Praga-Południe są znane 56% ankietowanym tj. 338 os. Mieszkańcy obszaru Kamionka w 59% znają takie miejsca. Osoby, które zaznaczyły „tak” spyaliśmy o to, czy korzystają z tych miejsc.

Wykres 13 Korzystanie przez ankietowanych z miejsc przyjaznych rodzinom z dziećmi do lat 6 w dzielnicy Praga-Południe

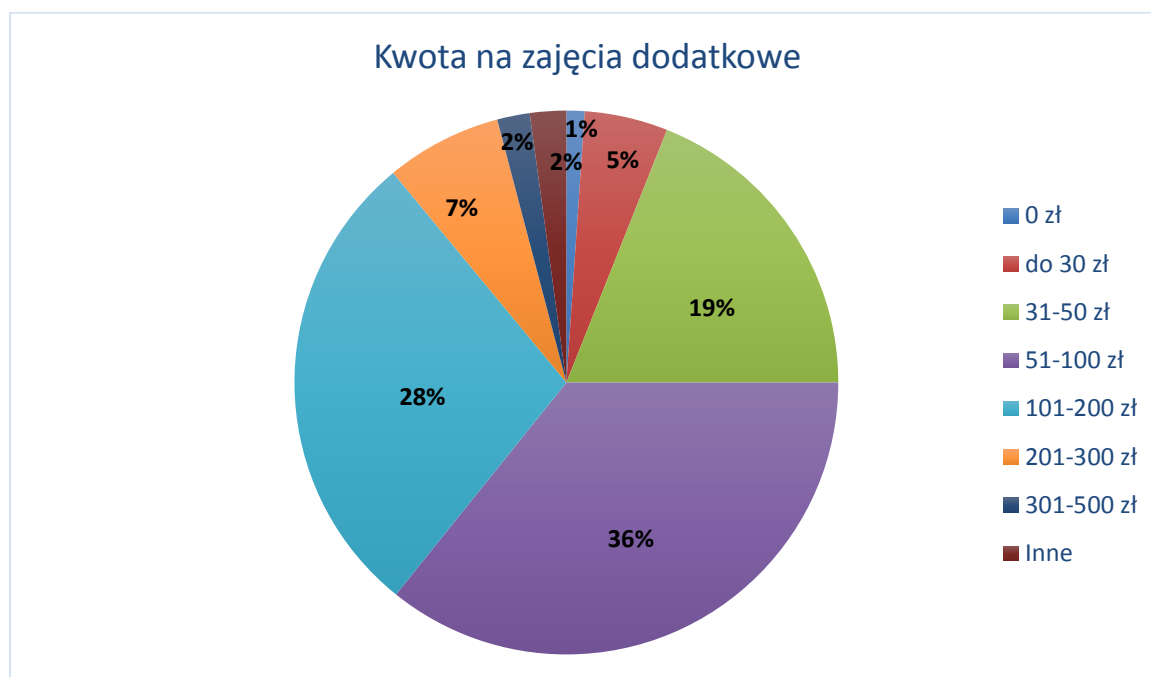
Zdecydowana osób, które zna miejsca przyjazne rodzinom z małymi dziećmi, korzysta z nich.

Pytanie szóste brzmiało: „Jakiej oferty w dzielnicy Praga Południe potrzebujesz, by atrakcyjnie spędzić czas ze swoimi dziećmi do 6 r. ż.?”

Rodzice mieli wiele pomysłów na poprawienie oferty skierowanej do dzieci w wieku 0-6lat i ich rodzin. Najczęściej wymieniane były:

- Atrakcyjne, unowocześnione, doposażone place zabaw. Place zabaw powinny odpowiadać na potrzeby użytkowników, np. mieć daszek, drzewa.
- Basen.
- Zajęcia muzyczne, plastyczne, taneczne, językowe, dla mam z dziećmi.
- Zajęcia stymulujące rozwój.
- Kawiarnie i restauracje z przestrzenią dla dzieci.
- Teatr i przedstawienia dla maluchów.
- Więcej zajęć dla dzieci w wieku 1,5 – 3 lata.
- Zabawy i gry terenowe, na powietrzu.
- Imprezy plenerowe, jarmarki.
- Kino dla dzieci, tych najmłodszych.
- Klubokawiarnia.
- Koncerty dla dzieci.
- Powiększona oferta kulturalna.
- Aktywny wypoczynek, zajęcia ruchowe.
- Sale zabaw.
- Ścieżki rowerowe.
- Lodowisko.
- Więcej terenów zielonych.
- Wszelkiego rodzaju warsztaty, np. ceramiczne, kulinarne, przyrodnicze, plastyczne, eksperymenty.
- Informator o wszystkich tego typu miejscach i dostępnych zajęciach.
- Oferta powinna mieć cenę niższą niż komercyjna lub darmowa.

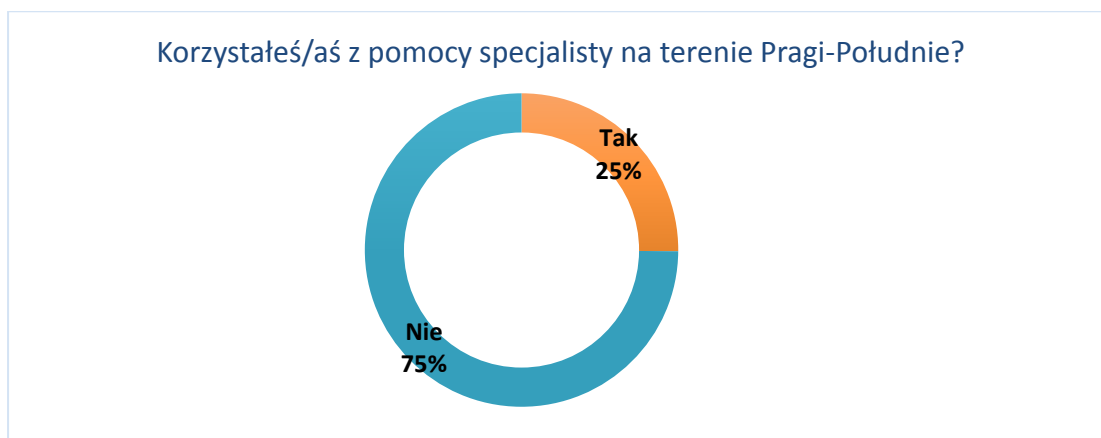
Ostatnie pytanie w tej części pytania dotyczyło kwoty, jaką w skali miesiąca ankietowani są w stanie przeznaczyć na zajęcia dodatkowe dla jednego dziecka do 6 roku życia. Pytanie było nieobowiązkowe.

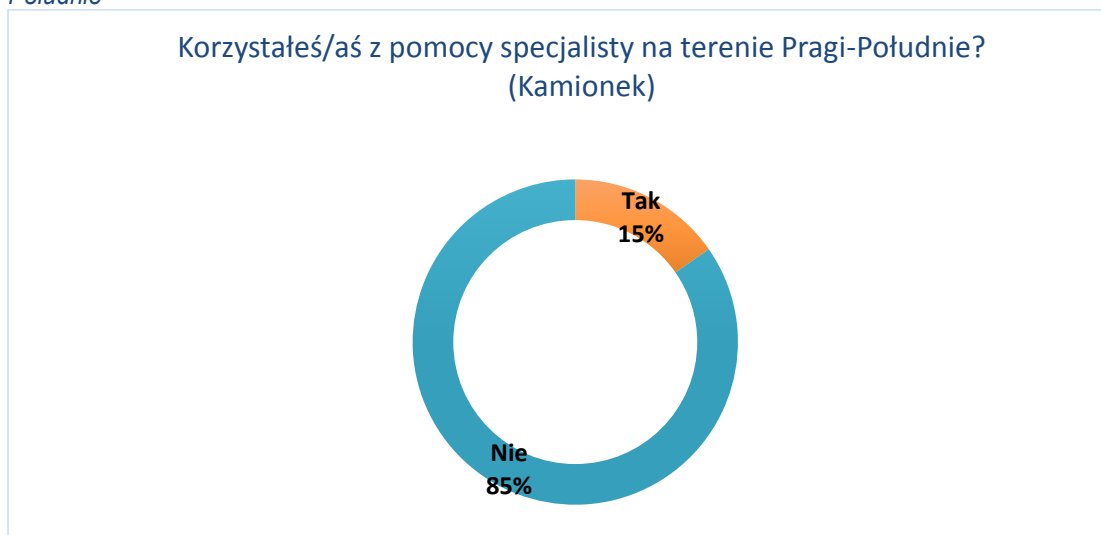
Odpowiedzi na pytanie nie udzieliło 141 osób. Ponad jedna trzecia respondentów, którzy udzielili odpowiedzi jest w stanie zapłacić od 51 do 100 zł w skali miesiąca za zajęcia dodatkowe. Tylko pięć osób nie jest w stanie przeznaczyć żadnej kwoty. Dwie osoby mogą zapłacić każdą kwotę, a dwie inne odpowiedziały „tyle ile trzeba”. Po 36 osób ankietowanych z Kamionka jest w stanie zapłacić między 31-50 zł lub 51-100 zł za zajęcia.

„Mogę przeznaczyć dużo pieniędzy na rozrywkę i naukę swojego dziecka. Uważam jednak, że skoro centra kultury, biblioteki, urzędy itp. utrzymywane są z pieniędzy podatników to mogłyby mieć w ofercie również darmowe zajęcia.”

Kolejny obszar ankiety dotyczył specjalnych potrzeb dzieci i ich rodzin. Pierwsze pytanie w tym obszarze dotyczyło tego, czy dzieci respondentów w ogóle korzystały z formy pomocy specjalistycznej na terenie Pragi-Południe.

Wykres 14 Rozkład procentowy ankietowanych, którzy korzystali z pomocy specjalisty na terenie Pragi-Południe

Wykres 15 Rozkład procentowy ankietowanych z obszaru Kamionka, którzy korzystali z pomocy specjalisty na terenie Pragi-Południe

Zdecydowana większość dzieci respondentów nie korzystała z pomocy specjalistów na terenie Pragi-Południe. Odpowiedź „nie” zaznaczyły 453 osoby.

Procentowo dzieci mieszkańców z obszaru Kamionka jeszcze rzadziej korzystają z pomocy specjalistów na terenie dzielnicy.

W kolejnym pytaniu chcieliśmy dowiedzieć się, z jakich form pomocy specjalistycznej korzystały dzieci do 6 roku życia na terenie Pragi-Południe.

Tabela nr 5. Formy pomocy specjalistycznej, z których korzystały dzieci w wieku 0-6 lat na terenie Pragi-Południe

Wariant odpowiedzi	Liczba odpowiedzi wszystkich ankietowanych	Liczba odpowiedzi ankietowanych z obszaru Kamionka
Logopeda	65	11
Psycholog	64	10
Terapeuta integracji sensorycznej	58	10
Rehabilitant ruchowy/fizjoterapeuta	44	6
Pedagog	10	1
Pracownicy służby zdrowia	57	8
Inne	9	0

Największa ilość dzieci z rodzin ankietowanych korzystała z pomocy logopedy i psychologa. Najrzadszą z wymienionych form wsparcia jest pomoc pedagoga. Pozostali wymienieni specjaliści:

- Chirurg 2
- Ortopeda 2
- Neurolog,
- Kardiochirurg,
- Psychomotoryka,
- Lekarz nefrolog,
- Alergolog.

„Dzieci uczęszczały do żłobka integracyjnego, gdzie specjalistyczna kadra w osobach logopedy, psychologa i fizjoterapeuty pracowały z nimi. Aktualnie korzystają z pomocy logopedycznej”

„Logopeda odpłatnie, na rehabilitację jest długi czas oczekiwania na NFZ, poszliśmy prywatnie. Jedna wizyta u psychologa w klubie Mamy i Taty - okazała się bezpłatnie. Super.”

Jako powód wizyt u pracowników służby zdrowia ankietowani najczęściej podają chorobę. Zajęcia z logopedą były zazwyczaj spowodowane trudnościami w mowie dzieci. Do najczęściej wymienianych powodów wizyty u rehabilitanta ruchowego lub fizjoterapeuty było zbyt duże lub małe napięcie mięśniowe. Do skorzystania z pomocy psychologa, rodziców przekonywały nadpobudliwość, nieśmiałość i problemy wychowawcze dzieci. Zaburzenia sensoryczne były powodem wizyt u terapeuty

integracji sensorycznej. Dla 8 osób pomocne w diagnozie problemu były placówki – żłobki i przedszkola.

Na pytanie: „Z jakich form pomocy specjalistycznej chciał(a)byś żeby Twoje dziecko mogło skorzystać?” odpowiedziały 554 osoby, z czego 140 z Kamionka.

Tabela nr 6 Formy pomocy specjalistycznej, z których mogłyby skorzystać dzieci w wieku 0-6 lat ankietowanych

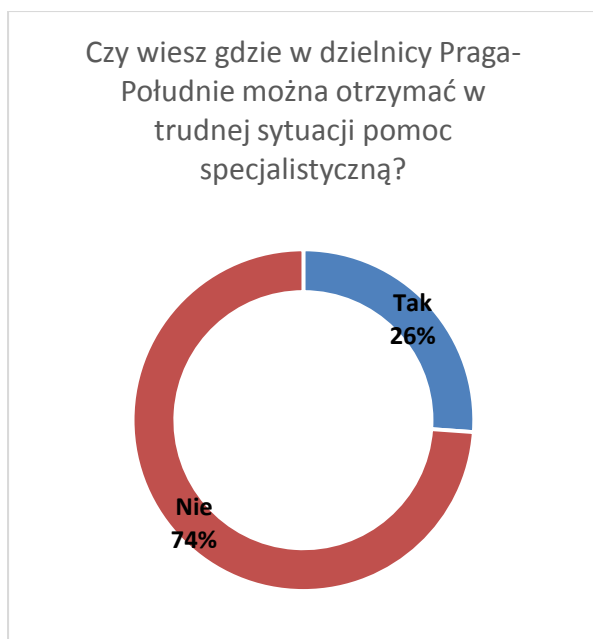
Wariant odpowiedzi	Liczba odpowiedzi wszystkich ankietowanych	Liczba odpowiedzi ankietowanych z obszaru Kamionka	%	% Kamionka
Logopeda	240	49	40	33
Psycholog	168	35	28	23
Terapeuta integracji sensorycznej	174	42	29	28
Rehabilitant ruchowy/fizjoterapeuta	167	47	28	31
Pedagog	80	19	13	13
Pracownicy służby zdrowia	148	34	24	23
Nie chcę	125	37	21	25
Inne	27	3	4	2

Najczęściej wskazywaną formą pomocy specjalistycznej, z której mogłyby skorzystać dzieci respondentów, jest pomoc logopedy. Wśród całości badanych tę odpowiedź wybrało 40% osób. Badani z obszaru Kamionka tylko w 33% procentach chcieliby skorzystać z takiej pomocy dla swoich dzieci. Z żadnej pomocy specjalistów nie chce skorzystać 21% wszystkich badanych. Wśród odpowiedzi innych wymieniono: Nie potrzebuję 6; W razie potrzeby każdy z wymienionych 3; Alergolog 2; Dietetyk 2; Dentysta 3; Ortopeda 2; Zajęcia sportowe/korekcyjne 4; Kardiolog, laryngolog; Neurolog; Szybki dostęp do opieki medycznej; Psychiatra; Pielęgniarka w przedszkolu

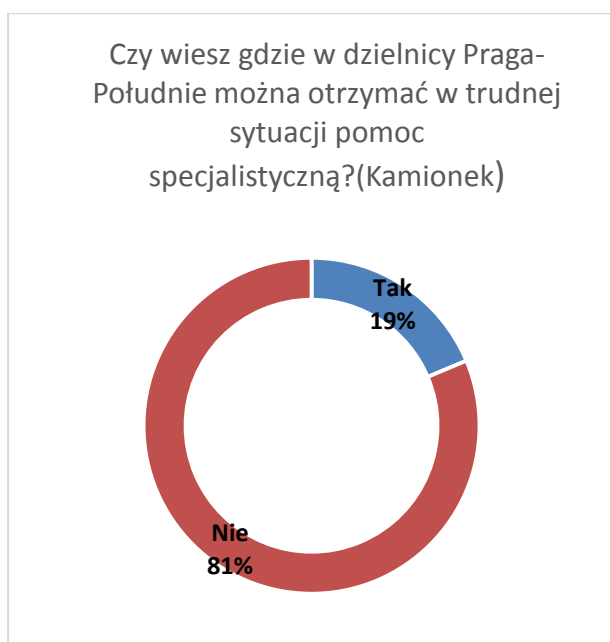
„Obowiązkowo PIEŁĘGNIARKA w przedszkolu, dzieci w grupie jest 26. Około 100 dzieci w przedszkolu i żadnej profesjonalnej opieki medycznej. Przedszkolanki działają same lub wzywają pogotowie. Grupy przepełnione, dzieci są przyprowadzane chore. Obecnie na 26 dzieci - 6 dzieci chodzi do przedszkola, a ja muszę brać ciągle zwolnienia lekarskie. A co z moją pracą?”

„Kardiolog! Laryngolog! I inni specjaliści, na których obecnie czekam nawet rok”

W pytaniu dziewiątym spytaliśmy o to, czy rodzice wiedzą, gdzie w dzielnicy Praga-Południe można otrzymać w trudnej sytuacji pomoc specjalistyczną.

Wykres 16 Znajomość wśród ankietowanych miejsc na Pradze-Południe, w których można otrzymać pomoc w trudnej sytuacji

Wykres 17 Znajomość wśród ankietowanych z obszaru Kamionka miejsc na Pradze-Południe, w których można otrzymać pomoc w trudnej sytuacji

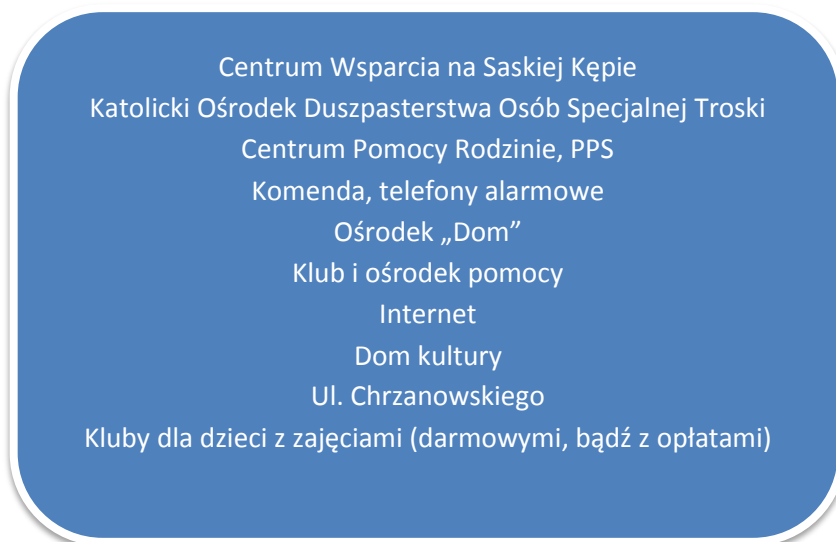
Zdecydowana większość badanych nie zna miejsc na terenie dzielnicy Praga-Południe, w których można otrzymać pomoc w trudnej sytuacji. Są to 74% badanych, czyli 447 osób. Niewiedza na ten temat jest jeszcze większa procentowo wśród rodzin z obszaru Kamionka.

Osoby, które znają takie miejsca – 158 (28 z Kamionka), zostały poproszone o wymienienie ich.

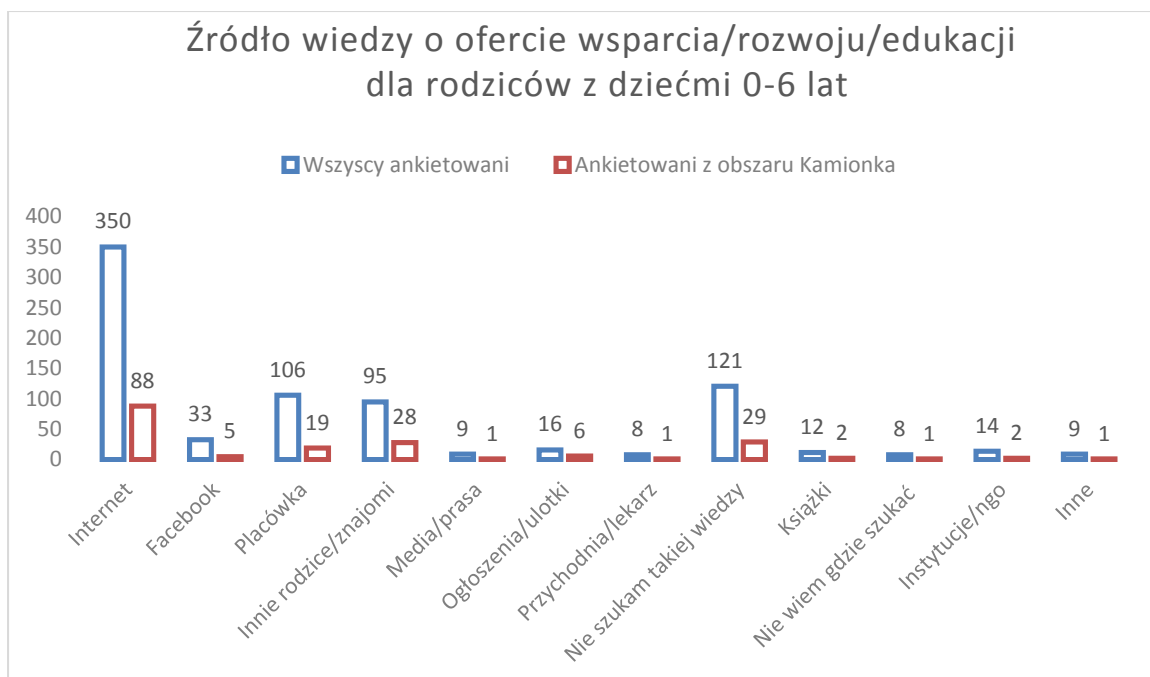
Tabela nr 7 Miejsca, w których można otrzymać pomoc w trudnej sytuacji.

Wariant odpowiedzi	Liczba odpowiedzi wszystkich ankietowanych	Liczba odpowiedzi ankietowanych z obszaru Kamionka
Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna	64	9
Ośrodek Pomocy Społecznej	35	6
Fundacje i Stowarzyszenia	11	1
Przychodnie/Szpitala	51	10
Przedszkole/Szkoła	14	2
Urząd dzielnicy	5	3
Centrum Aktywności Lokalnej	4	1
Inne	11	3

Na pytanie nie udzieliło odpowiedzi 14 z 158 osób. Na miejsce, w którym można otrzymać pomoc w trudnej sytuacji rodzice wskazywali głównie Poradnię Psychologiczno-Pedagogiczną oraz przychodnie i szpitale. Centrum Aktywności Lokalnej zostało wymienione 4 razy. Do pozostałych miejsc wymienionych przez ankietowanych należą:

Następnie spytaliśmy respondentów, o to skąd czerpią wiedzę o ofercie wsparcia/rozwoju/edukacji dla rodziców z dziećmi 0-6 lat. Pytanie było otwarte, a z uzyskanych odpowiedzi opracowaliśmy kategorie podziału.

Wykres 18 Miejsca, z których rodzice z dziećmi do lat 6, czerpią wiedzę o ofercie wsparcia/rozwoju/edukacji.

Głównym źródłem wiedzy na temat oferty wsparcia, rozwoju lub edukacji dzieci do 6 roku życia jest Internet. Dla 18% pomocne w tym są Placówki. Takich informacji nie szuka 20% respondentów. Do ważnych źródeł w innych odpowiedziach należą:

- Informator Urzędu Dzielnicy
- Wspólnota Kościelna
- Z doświadczeń z poprzednim dzieckiem
- Z obserwacji na spacerach
- Z kampanii informacyjnych miasta

Istotnym przy tworzeniu diagnozy potrzeb rodzin z dziećmi w wieku 0-6 lat było pozyskanie opinii o formach wsparcia potrzebnych rodzicom.

Tabela nr 8 Potrzebne formy wsparcia dla dorosłych

Wariant odpowiedzi	Liczba odpowiedzi wszystkich ankietowanych	Liczba odpowiedzi ankietowanych z obszaru Kamionka
Szkolenia/warsztaty umiejętności wychowawczych	439	105
Pomoc prawna	133	37
Terapia rodzinna	151	31
Psychoterapia	130	26
Wsparcie na najwcześniejszym etapie (podczas ciąży, porodu...)	209	51
Wiedza o żywieniu dzieci	329	84
Wiedza o żywieniu dorosłych, np. jak powinna odżywiać się mama karmiąca	154	43

Żadna	34	6
Zajęcia dla rodziców z dziećmi/Miejsca spotkań rodziców	12	5
Żłobek/ Całodzienne opieka	5	1
Porady laktacyjne	5	1
Opieka na dziećmi na godziny	6	1
Propozycje warsztatów	18	4
Inne	15	3

Rodzice najliczniej wyrazili potrzebę uczestniczenia w szkoleniach lub warsztatach umiejętności wychowawczych – 75% ankietowanych. Dla ponad połowy osób ważne jest pozyskanie wiedzy o żywieniu dzieci. Istotne jest również otrzymanie wsparcia na najwcześniejszym etapie rodzicielstwa. Dla 25% pomocna byłby udział w terapii rodzinnej. Tylko 6% ankietowanych nie ma potrzeby żadnej formy wsparcia. W odpowiedziach „innych” rodzice wyrazili potrzebę: wsparcia psychologa, wsparcia finansowego, darmowych zajęć dla dzieci i lepszego dostępu do pediatrów.

„Wsparcie kobiet, które po kilku tygodniach urlopu macierzyńskiego zaczynają mieć wszystkiego dosyć, a których nikt (nawet ginekolog i położna podczas wizyty kontrolnej po połogu) nie obserwuje pod kątem depresji poporodowej. W mniejszym lub większym stopniu ma ją prawie każda mama, ale musi sobie z tym radzić sama; [Potrzebne jest] ułatwienie integracji z innymi rodzicami już podczas pierwszych tygodni po urodzeniu dziecka - ze względu na ryzyko zarażenia chorobami wieku przedszkolnego nie zawsze można spędzać czas ze znajomymi ze starszymi dziećmi.”

„Klub gdzie można poznać inne mamy na urlopie wychowawczym lub bezrobotne.”

„wsparcie pod względem możliwości oderwania się od codziennych obowiązków związanych z wychowaniem dzieci: w sytuacji dziecko-mama 24h/dobę”

Propozycje warsztatów

- Rozwój manualny dziecka
- Informacje na temat prawidłowego rozwoju dziecka na różnych etapach, np. informacja o tym, czym jest integracja sensoryczna i jaki wpływ może mieć na rozwój
- Wiedza o zajęciach ruchowych dla dzieci. Co ćwiczyć, jak ćwiczyć
- Wiedza o rozwoju i potrzebach ruchowych
- Szkolenia doskonalące wiedzę rodzica na temat różnych zaburzeń rozwojowych, w tym afazji
- Jak pomóc dziecku w nauce w przyszłości szkolnej itp.
- Czy dzieci przejawiają jakieś talenty/zdolności
- Rozładowywanie napięcia, agresji u dzieci
- Jak wspierać rozwój dziecka

- Pierwsza pomoc małych dzieci
- Dotyczące pierwszej pomocy

- Jak spędzać czas wolny z dziećmi
- Pomoc jak kreatywnie bawić się z dziećmi
- Pomysły na zabawy i sposoby na mądre spędzanie czasu wolnego z dzieckiem
- Jak aktywnie spędzać czas z dzieckiem
- Dotyczące zabaw dla dzieci w różnym wieku

- Szkolenia w zakresie przedsiębiorczości dla osób z dziećmi
- Odnajdywanie czasu dla siebie w rodzicielstwie
- Warsztat o skutecznym porozumiewaniu się w związku

Trzeci obszar ankiety dotyczył, jakości opieki, wychowania instytucjonalnego dzieci do 6 roku życia. Pytanie dwunaste brzmiało: „Moje dziecko w wieku 0-6 lat jest:”.

Tabela nr 9 Zestawienie odpowiedzi na pytanie „Moje dziecko w wieku 0-6 lat jest:”

Wariant odpowiedzi	Liczba odpowiedzi wszystkich ankietowanych	Liczba odpowiedzi ankietowanych z obszaru Kamionka
W żłobku	187	51
Przedszkolu publicznym	320	67
Przedszkolu niepublicznym, prywatnym	28	5
U Dziennego opiekuna	2	0
W Klubie dziecięcym	15	5
Opiekuje się nim niania	34	10
Opiekuje się nim drugi rodzic/dziadkowie	54	15
Pod moją opieką	168	47
Ma opiekę w grupie samopomocowej	1	0
Zerówka/szkoła	16	3
Inne	11	3

Ponad połowa respondentów zaznaczyła, że ich dzieci są w publicznych placówkach przedszkolnych. Oznacza to, że zdecydowana większość dzieci w wieku przedszkolnym uczęszcza do przedszkola – 81%. Wśród badanych 187 osób ma dzieci w żłobku. W wariantach odpowiedzi nie została uwzględniona możliwość zaznaczenia „w żłobku prywatnym” tak jak w przypadku przedszkola. W 13 przypadkach została dopisana informacja o uczęszczaniu dziecka do żłobka prywatnego. Nie możemy zakładać, że reszta dzieci respondentów jest w żłobkach publicznych. Blisko połowa wszystkich dzieci respondentów w wieku żłobkowym objęta jest opieką w żłobkach – 47%. Dzieci pod opieką rodziców są w 168 rodzinach, z czego 33 rodziców zaznaczyło, że dzieci są również w placówkach. Dzieci dwójki respondentów są pod opieką Dziennego Opiekuna, może to wynikać ze zbyt małego występowania, tej formy opieki w dzielnicy Pragi-Południe. Tylko jedna mama zaznaczyła, że jej dziecko ma opiekę w grupie samopomocowej – nieformalnej grupie mam, które ustalają między sobą kolejność opieki nad dziećmi. Ta kobieta mieszka poza Pragę-Południe, ale pracuje na jej terenie, może to oznaczać, że w tej dzielnicy nie ma takiej samopomocowej formy wsparcia. W odpowiedziach „innych” rodzice wpisywali, że ich dzieci nie dostały się do żłobka, czekają na żłobek publiczny lub za jakiś czas do niego pójdą.

„Pod moją opieką, niestety nie ma szans na żłobek publiczny!!!”

„Dziecko nie ma szans na żłobek pomimo tego, że od ponad roku czekamy na miejsce”

„opiekuje się nim babcia/dziadek/drugi rodzic, z musu - brak miejsca w żłobku”

Następnie zadaliśmy pytanie o powód nie uczęszczania dzieci respondentów do placówek opiekuńczo-educacyjnych. Respondencie mogli zaznaczyć więcej niż jedną odpowiedź.

Tabela 10 Powody nieuczęszczania przez dzieci do placówek opiekuńczo-wychowawczych.

Wariant odpowiedzi	Liczba odpowiedzi wszystkich ankietowanych	Liczba odpowiedzi ankietowanych z obszaru Kamionka
Brak miejsca w żłobku publicznym	117	33
Brak miejsca w przedszkolu publicznym	21	5
Za wysokie koszty opieki w placówkach niepublicznych, prywatnych	57	16
Sądzę, że małe dzieci powinny być z w domu z mamą	43	11
Choroba dziecka	22	1
Niepełnosprawność dziecka	6	0
Nie dotyczy - dziecko uczęszcza do placówki	389	88
Łapanie chorób w żłobku	4	0
Dziecko jest za małe	17	6
Urlop macierzyński/wychowawczy	11	3
W trakcie rekrutacji	5	3
Inne	9	0

Odpowiedź „nie dotyczy – dziecko uczęszcza do placówki” zaznaczyło 64% wszystkich badanych. Przez brak miejsca w publicznych żłobkach dzieci z 117 rodzin nie są objęte opieką w placówkach. Ten problem dotyczy 54% osób, których dzieci nie uczęszczają do placówek opiekuńczo-educacyjnych. W przypadku respondentów z obszaru Kamionka są to dzieci z 33 rodzin ankietowanych. Według 43 osób małe dzieci powinny zostawać z mamą w domu, a 17 osób uważa, że ich dzieci są zbyt małe, żeby uczęszczać do placówek opiekuńczo-educacyjnych. Łącznie ta grupa osób stanowi 28% ankietowanych, których dzieci nie uczęszczają do placówek. Do innych powodów wymienianych przez rodziców należą m.in.: niestabilna sytuacja finansowa, brak zatrudnienia, alergię pokarmowe i niepełnosprawność dziecka.

„Ze względu na intensywną pracę, samotne rodzicielstwo i ograniczone możliwości brania zwolnień niania jest lepsza niż przedszkole.”

„Chciałabym móc być z dzieckiem w domu do 3 roku życia otrzymując nawet 80 % pensji. Nie chcę 500+, chciałabym takiego wsparcia abym nie musiała wracać do pracy tylko być z dziećmi i nie musieć ich posyłać do żłobka, czy klubiku.”

„Niepełnosprawność dziecka, dziecko z orzeczeniem nie ma szansy na przedszkole specjalne lub integracyjne na Pradze Południe”

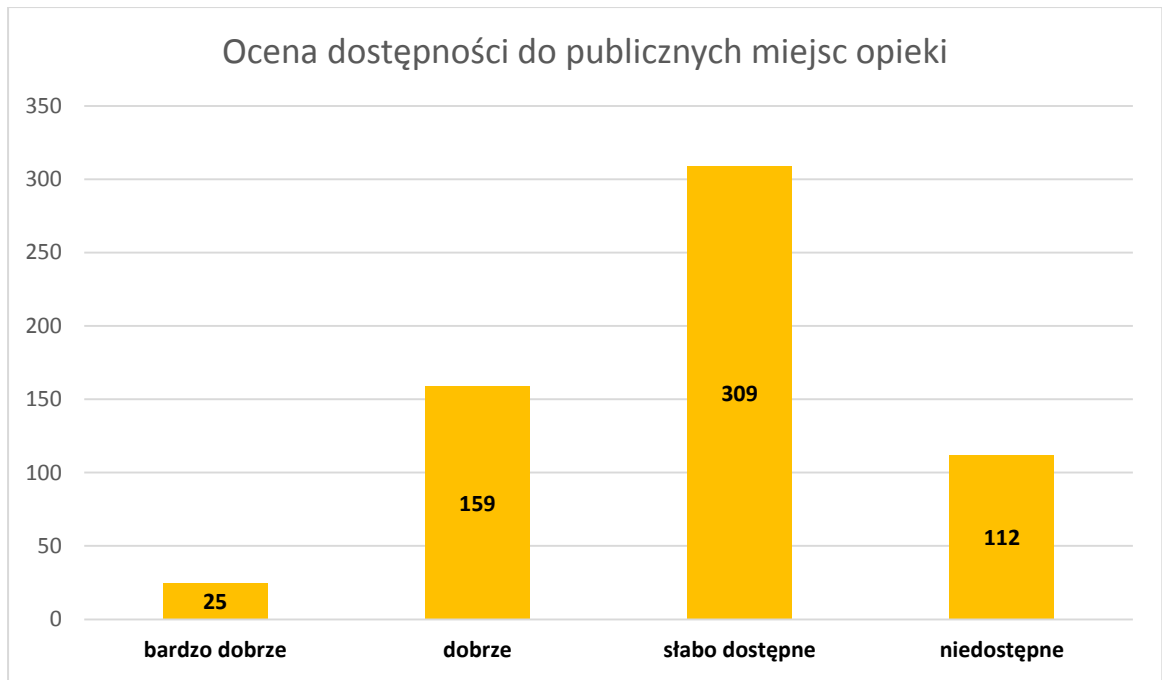
Kolejne pytanie brzmiało: „Którą z wymienionych poniżej placówek wybrał(a) byś dla swojego dziecka?” Pytanie było wielokrotnego wyboru.

Tabela nr 11 Placówki, które rodzice mogliby wybrać dla swoich dzieci.

Wariant odpowiedzi	Liczba odpowiedzi wszystkich ankietowanych	Liczba odpowiedzi ankietowanych z obszaru Kamionka
Żłobek publiczny	277	80
Żłobek niepubliczny, prywatny	63	15
Dzienny opiekun	63	20
Dzienny opiekun prywatny	30	7
Klub dziecięcy publiczny	83	20
Klub dziecięcy prywatny	39	7
Przedszkole publiczne	242	54
Przedszkole niepubliczne, prywatne	60	8
Grupy Zabawowe	118	24
Zajęcia dodatkowe wspierające rozwój dzieci	174	34
Nie dotyczy - dziecko uczęszcza do placówki	176	34

Największą ilość odpowiedzi uzyskały placówki publiczne, żłobek publiczny wybrałoby 46% rodziców, a przedszkole 40% badanych. W przypadku respondentów mieszkających na obszarze Kamionka, 53% chciałoby posłać dziecko do żłobka publicznego, a 36% wybrałoby przedszkole publiczne. Respondenci mając możliwość wyboru wybraliby chętniej placówki publiczne. Na zajęcia dodatkowe wspierające rozwój dzieci zdecydowałoby się 174 rodziców – 29%. W spotkaniach Grup Zabawowych (nieformalne cykliczne spotkania dzieci od 6 miesiąca do 3 r. ż. razem z ich opiekunami) chciałoby uczestniczyć 20% rodziców. Publicznym Klubem dziecięcym (działa do 5 h dziennie, grupy do 15 dzieci w wieku 1-3 lata - warunki zbliżone do domowych) byłby zainteresowane 83 osoby. Forma dziennego opiekuna (grupy do 5 dzieci w wieku od 6 miesiąca do 3 r. ż. - we własnym mieszkaniu lub innym lokalu) mogłaby zostać wybrana przez 63 osoby. W poprzednim pytaniu odpowiedź „nie dotyczy - dziecko uczęszcza do placówki” zaznaczyło 389 osób, a w tym pytaniu już tylko 176 osoby. Może to oznaczać, że 213 osób chciałoby zmienić formę opieki nad dziećmi.

W następnym pytaniu ankietowani ocenili dostępność do publicznych miejsc opieki (przedszkola, żłobki).

Wykres 19 Poziom dostępności do publicznych miejsc opieki według badanych

Według 309 ankietowanych poziom dostępności do publicznych miejsc opieki jest słaby – 51% osób badanych. Jako niedostępne określa je 19% respondentów. Tylko 30% uważa, że dostęp do publicznych miejsc opieki jest dobry lub bardzo dobry. W przypadku ankietowanych z obszaru Kamionka, miejsca są słabo dostępne dla 39%, niedostępne dla 26%. Dostępność do nich jest na poziomie dobrym lub bardzo dobrym dla 35% respondentów.

W kolejnym części poprosiliśmy ankietowanych o dokończenie zdania „Dziecko w wieku 0-3 lat, które nie idzie do ŻŁOBKA i zostaje z dorosłym w domu jest...” Odpowiedzi zostały podzielone na te o charakterze pozytywnym i negatywnym.

Pozytywne 289 [68]:

- zdrowe
- szczęśliwe
- bezpieczne
- lepiej zaopiekowane
- prawidłowo rozwijające się
- spokojniejsze
- nie narażone na stres
- kochane i przytulane
- w odpowiednim miejscu
- normalne

Negatywne 276 [72]:

- Nieśmiałe
- mniej komunikatywne
- bez szans na rozwój w grupie
- mniej samodzielne
- mniej pewne siebie wśród rówieśników
- wolniej rozwijające się społecznie/fizycznie
- pozbawione kontaktu z rówieśnikami
- samotne
- za bardzo przywiązane do jednego opiekuna
- może zostać z nieodpowiednim dorosłym
- znudzone
- utrudnieniem dla rodziców

We wszystkich zebranych opiniach o dzieciach w wieku 0-3 lata, które nie idą do żłobka i zostają w domu 51 % było pozytywnych, a 49% miało wydźwięk negatywny. Odwrotność procentową mamy wśród opinii ankietowanych z obszaru Kamionka – 49% pozytywnych i 51% negatywnych.

„szczęściarzem, bo, moim zdaniem, to jeszcze etap, kiedy opieka indywidualna jest dla dziecka najlepsza.”

„jest pod najlepszą opieką, jeśli jest to kochający rodzic, który pielęgnuje, wychowuje i ma najlepszy czas na przytulanie, głaskanie, usłyszenie pierwszych słów, śmiechu, pierwszych kroków”

„w najlepszym dla siebie miejscu (wg. bieżącej wiedzy psychologicznej), jeśli tym dorosłym jest rodzic, a zwłaszcza matka.”

„pod dobrą opieką, ale potrzebuje zajęć dodatkowych np. muzycznych”

„bardzo szczęśliwe, gdyż przez pierwsze trzy lata życia dziecko potrzebuje bezpiecznego przywiązania do matki lub innej niezmienną osoby, które gwarantuje mu prawidłowy rozwój emocjonalny, społeczny oraz umysłowy w – związku z interakcją pomiędzy przywiązaniem, A kształtowaniem się mózgu.”

„w bliskiej relacji z rodzicami, co procentuje w przyszłości m.in. poczucie własnej wartości”

„wszystko zależy od dorosłego, ale być może traci okazję do zdobywania samodzielności (na skalę swoich możliwości oczywiście - np. korzystanie z widelca, łyżki, picie z kubeczka, ubieranie się/rozbieranie), poznawania nowych zabaw, piosenek, w żłobku jest też świetne żywienie - zdrowa, dobrze zbilansowana dieta”

„bardziej emocjonalne i wrażliwe na wszelkie zmiany”

„słabiej się rozwija, ma mniejszy kontakt z rówieśnikami, przez co trudniej mu odnaleźć się w przedszkolu. Doświadcza codziennej frustracji ze strony zmęczonego opiekuna.” „

„mniej narażone na wszelkiego rodzaju infekcje i wirusy natomiast ma mniejszy kontakt z rówieśnikami, co może wpływać na jego rozwój psychofizyczny.”

„mało kontaktowe, zbyt uzależnione od rodzica, nie uczy się interakcji międzyludzkich, nie potrafi zająć się samo sobą, szybko nudzi się zabawą z innymi dziećmi, najlepiej bawi się z mamą/tatą, nieustannie jedno z nich musi być obok.”

W następnym pytaniu poprosiliśmy rodziców o skończenie zdania „Dziecko w wieku 3-5 lat, które nie idzie do PRZEDSZKOLA i zostaje z dorosłym w domu jest...”

Pozytywne 57 [16]

Szczęśliwe, ale...

Zdrowe, ale...

Negatywne: 457 [104]

Poszkodowane

samotne

aspołeczne

izolowane

ograniczane

nieszczęśliwe

wyobcowane

znudzone

pozbawione możliwości rozwoju;
smutne

pod kloszem

pozbawione kontaktu z
rówieśnikami, życia w grupie.

„Pewne siebie” „Wesołe” „Mądrzejsze”

„ma mniejsze możliwości nauki, adaptacji społecznej, uczenia się współdziałania w grupie.”

„pozbawione możliwości edukacji, rozwoju, nauki funkcjonowania w grupie i instytucji społecznej”

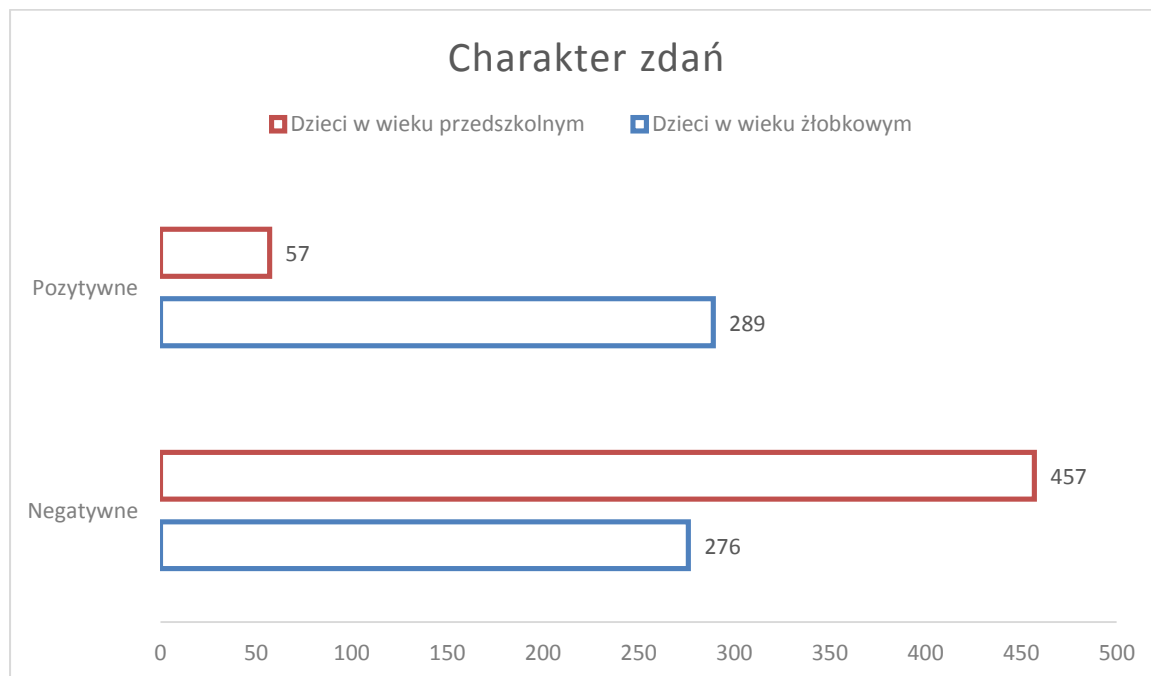
„ma ograniczoną możliwość uczenia się życia w grupie oraz często rozwoju umiejętności, które kształtują jednostki edukacyjne”

„uboższe o wiele ciekawych doświadczeń i umiejętności społecznych”

„Dzikusem”

„bardziej narażone na nadopiekuńczość, może być dłużej wyręczane w codziennych czynnościach, może mieć trudności z nawiązywaniem prawidłowych kontaktów z rówieśnikami, może przeżywać większy stres w momencie pójścia do szkoły, gdyż nie zna zasad działania w grupie, nie zna obowiązku, porażki czy konfrontacji umiejętności”

W porównaniu z poprzednim zdaniem zdecydowana większość rodziców kończyła je zdaniem o charakterze negatywnym 89%. Tylko 11% wypowiedzi miała charakter pozytywny, jednak te wypowiedzi były poparte „negatywnym, ale” np. „szczęśliwe, ale wolniej się rozwija i jest izolowane od dzieci”. Rozkład procentowy wśród odpowiedzi ankietowanych z obszaru Kamionka wynosi 87% do 13%.

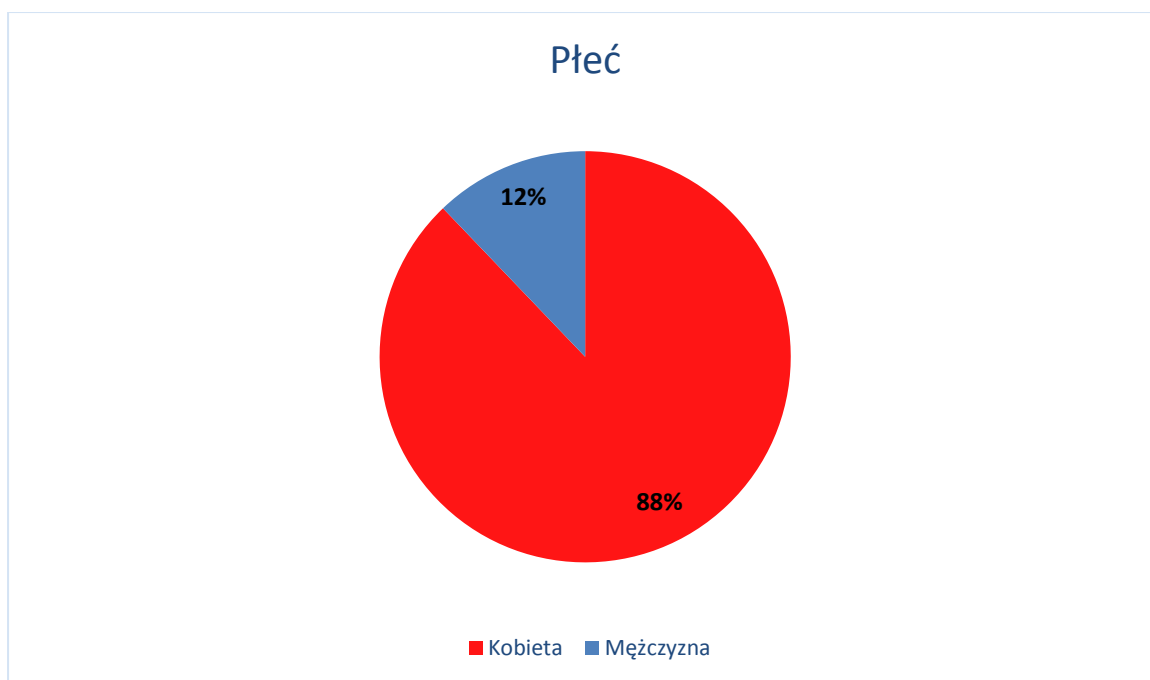

Wykres 20 Ilość zdań pozytywnych i negatywnych do pyt. 14a i 14b

Wykres obrazuje jak wzrasta ilość zdań o charakterze negatywnym w przypadku pozostawiania dzieci w wieku przedszkolnym w domach w stosunku do przypadku pozostawiania w domach dzieci w wieku żłobkowym.

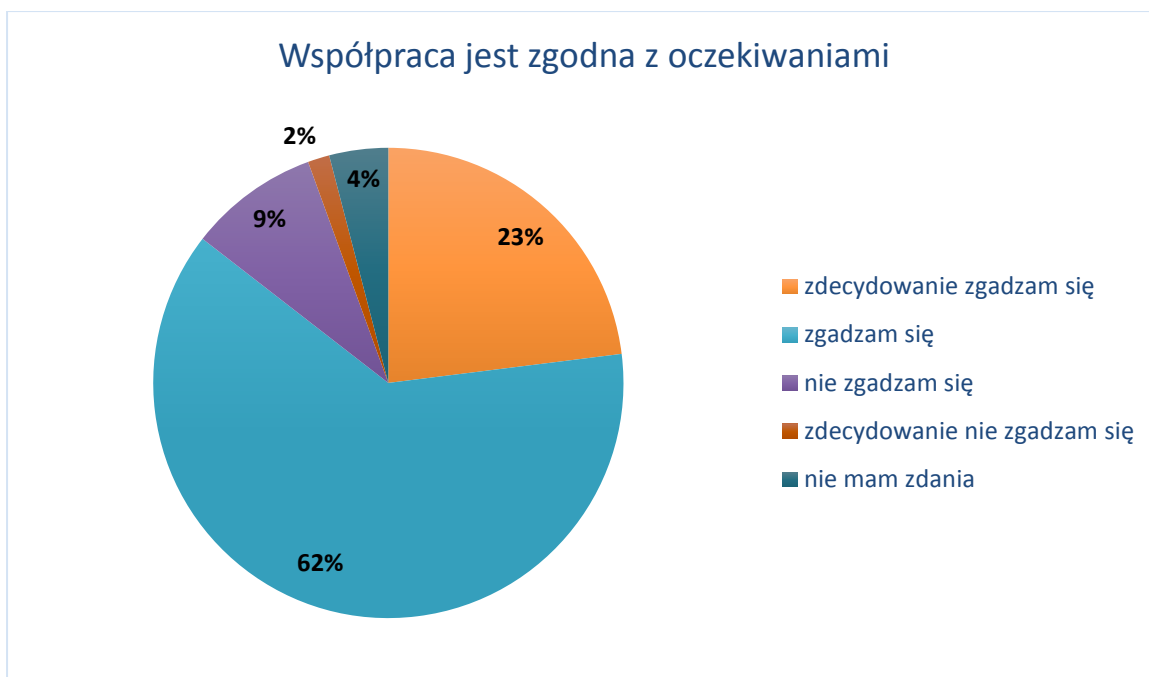
W ostatniej części badania wzięli udział rodzice, których dzieci uczęszczają do żłobka, przedszkola, dziennego opiekuna lub klubu dziecięcego. Łącznie odpowiedziało 469 osób, z czego 105 z obszaru Kamionka. Poniżej wykres obrazuje rozkład osób w tej grupie badanych ze względu na płeć.

Wykres 21 Rozkład struktury badanych ze względu na płeć w ostatniej części badania

Odpowiedzi w na kolejne pytania udzieliło 412 kobiet, w tym 92 z obszaru Kamionka oraz 57 mężczyzn, w tym 13 z obszaru Kamionka.

Reszta pytań dotyczyła oceny elementów składających się na charakter placówek opiekuńczo-wychowawczych w dzielnicy Praga-Południe. Zapytaliśmy ankietowanych o to, czy współpraca placówek, do których uczęszczają ich dzieci jest zgodna z ich oczekiwaniami.

Wykres 22 Zgodność współpracy ze strony placówki z oczekiwaniami badanych

Zdecydowanej większości ankietowanych odpowiada poziom współpracy z placówkami. Współpraca nie jest zgodna z oczekiwaniami 49 osób. Zdania w tej kwestii nie ma 19 respondentów. Rodzice zostali poproszeni o wpisanie propozycji zmian w kwestii współpracy placówek z nimi. Wśród propozycji znalazły się głównie:

- Zwiększony kontakt ze strony placówki, komunikacja on-line przez strony www i mailing
- Więcej czasu na rozmowę wychowawcy z rodzicem
- Angażowanie rodziców w współtworzenie celów i programów zajęć
- Cykliczne informowanie rodziców o rozwoju, postępach i zachowaniu dzieci, np. w formie miesięcznego raportu
- Informowanie o tym jak dziecku minął dzień
- Zebrania rodziców
- Konsultowanie z rodzicami jadłospisu, wyboru cateringu
- Możliwość decydowania o spełnianiu indywidualnych potrzeb dzieci, np. leżakowanie, ilość posiłku
- Podejście opiekunek do współpracy z rodzicami

„Większa, częstsza komunikacja, spotkania, informowanie; umożliwianie i zachęcanie rodziców do większej aktywności, angażowania się w sprawy placówki, większa moc sprawcza i wpływ rodziców na życie placówki”

„Wprowadziłabym indywidualne spotkania semestralne wychowawców z rodzicami celem przekazania umiejętności dziecka, przedyskutowania kwestii problemowych, etc.”

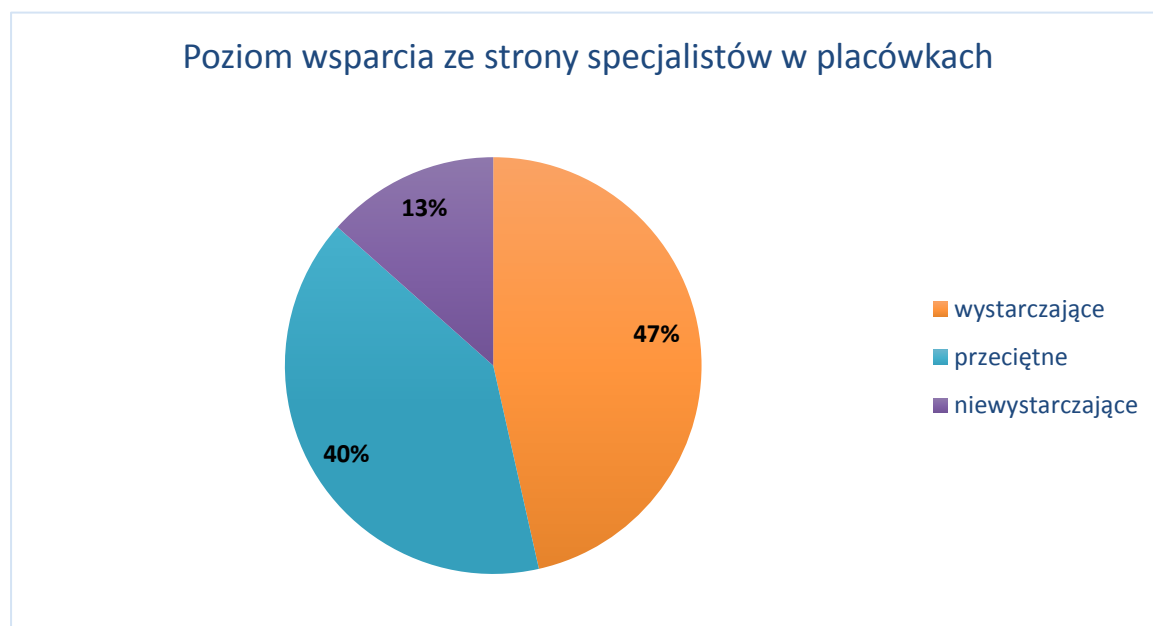
„Możliwość kontaktu z opiekunkami grupy przedszkolnej także za pośrednictwem dziennika internetowego, krótka pisemna informacja zwrotna o funkcjonowaniu dziecka w przedszkolu danego dnia.”

„Wydawanie częstszych opinii o postępach i zachowaniach dziecka. Nie tylko na żądanie, lub w sytuacji, gdy nauczyciele sobie z czymś nie radzą. Systematyczne, powiedzmy raz w tygodniu lub miesiącu informacja (na papierze lub elektroniczna) o tym, co dziecko robiło, czego się uczyło, co zjadło (a czego nie), jak pracuje w grupie etc.”

„Możliwość decydowania o spełnianiu indywidualnych potrzeb mojego dziecka, nie wszystkie dzieci są takie same, moje nie spały w dzień i nie było możliwości, aby nie musiały leżakować. Przedszkole nie dopuszczało takiej możliwości. Dzieci musiały leżeć przez długi czas. Było to dla nich traumatyczne, nie chciały chodzić do przedszkola przez to. Zmuszona byłam odbierać je przed leżakowaniem.”

„Aby współpraca była dobra zmieniliśmy przedszkole - różna, jakość usług w zależności od placówki **brak administracyjnych zachęt do promowania dobrych praktyk**”

Następne pytanie dotyczyło oceny stopnia wsparcia ze strony specjalistów w placówkach.

Wykres 23 Ocena badanych dotycząca poziomu wsparcia specjalistów w placówkach

Prawie dla połowy respondentów poziom wsparcia ze strony specjalistów w placówkach jest wystarczający. Poziom wsparcia jest przeciętny dla 188 osób, a niewystarczający dla 63. Wśród respondentów mieszkających na obszarze Kamionka za wystarczający poziom wsparcia specjalistów w placówkach uważa 49 osób – 47%. Dla 44 osób, czyli 42% wsparcie specjalistów jest przeciętne, a dla 12 osób niewystarczające – 11%. Rozkład procentowy pomiędzy wszystkimi badanymi, a badanymi z obszaru Kamionka jest niewielki. Jako propozycje zmian w tej kwestii rodzice wymienili:

- Więcej godzin pracy specjalistów, częstsze konsultacje
- Indywidualne podejście do dzieci

- Dostępność specjalistów: logopeda, psycholog, terapeuta integracji sensorycznej, ortopeda, dietetyk, dentysta, rehabilitant
- Rozmowy indywidualne z rodzicem, w godzinach popołudniowych (po pracy – dyżur specjalisty)
- Kadre
- Kontrolowanie postępu pacy z dzieckiem, informacje zwrotne

„Dałabym Placówkom więcej pieniędzy - oni będą wiedzieli jak je wydać!”

„Logopeda tylko raz w tygodniu w przedszkolu godzinach południowych, więc nie ma możliwości porozmawiania o pomocy dla dziecka z deficytami w mowie. Powinien być, chociaż dwa razy w tygodniu, raz na popołudnie np. na godz.15-17, by rodzic miał szansę na konsultacje i pomoc dziecku.”

„Częstsze odwiedziny specjalistów w salach z dziećmi, rozmowy indywidualne z dziećmi.”

„Aby były dostępne więcej godzin, np. logopeda czy pedagog nie mają czasu by przebadanych wszystkie dzieci. Dzieci młodsze są badane z opóźnieniem.”

„Chciałabym żeby w przedszkolu publicznym była możliwość przeprowadzenia diagnozy u dziecka w kierunku zaburzeń sensorycznych, łatwiejszy dostęp do psychologa.”

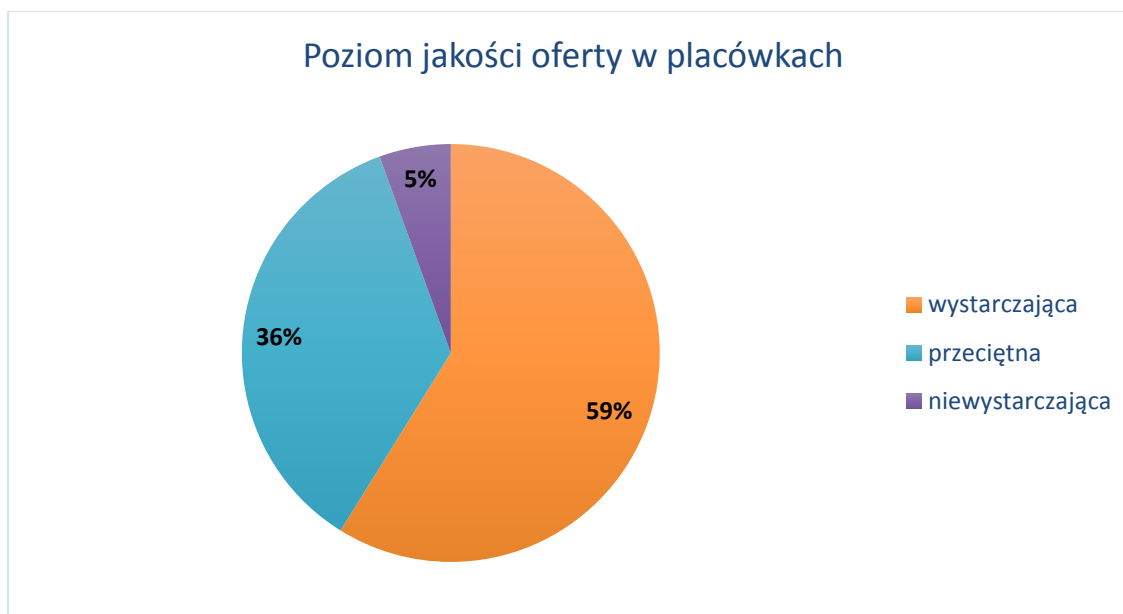
„Dostęp do jakichkolwiek specjalistów (brak psychologa, logopedy, terapeuty SI)”

„Dobrze byłoby otrzymywać i informacje o konieczności skorzystania z pomocy specjalisty w danej dziedzinie, wraz ze szczegółami dot. miejsca i czasu otrzymania konkretnej pomocy.”

„Za mała liczba godzin pracy psychologa i logopedy - specjaliści ograniczają się do wypełnienia dokumentacji, mało pracy z dziećmi. Pielęgniarka w przedszkolu weryfikująca chore dzieci.”

„Więcej zajęć ruchowych wspierających rozwój fizyczny dzieci.”

W kolejnym pytaniu badani odpowiedzieli na pytanie dotyczące, jakość oferty placówkach jest.

Wykres 24 Ocena, jakości oferty w placówkach

Dla ponad połowy ankietowanych tj. 276 osób, jakość oferty placówek jest wystarczająca. Jako przeciętna została określona przez 167 rodziców. Dla 26 osób jest niewystarczająca, stanowią oni 5% respondentów, których dzieci uczęszczają do żłobka, przedszkola, dziennego opiekuna lub klubu dziecięcego. Sytuacja przedstawia się trochę inaczej u ankietowanych z obszaru Kamionka. Dla 9% oferta jest niewystarczająca jakościowo, a dla 33% - 35 osób przeciętna.

Na pytanie „co byś zmienił/a?”(jakość oferty placówki) odpowiedziało 224 ankietowanych, 57 z nich nie zmieniłaby nic. Sugestie zmian:

- Godziny pracy placówki
- Wprowadzenie zajęć dodatkowych w godzinach pracy placówki: sportowe, gimnastyka, taniec, garncarstwo, rytmika, karate, teatralne, kulinarne
- Więcej czasu na dworze
- Język angielski, jakość zajęć
- Żywnienie
- Kreatywne zajęcia, zabawy dla grupy
- Więcej zajęć plastycznych i muzycznych
- Więcej placówek, więcej kadry, mniejsze grupy dzieci
- Więcej zajęć poza placówką, wycieczki
- Większe środki finansowe dla placówek publicznych
- Unowocześnienie sprzętu, placu zabaw, jakości sali i podwórka

„Nawiązał współpracę między domami kultury, bibliotekami, itp. a przedszkolami”

„Placówki nie mają się, czym rządzić (brak finansów) oraz ograniczenia ze strony DBFO”

„Może jedynie zajęcia, np. po 15 (nawet płatne), jakiś taniec czy dowolny sport na malej Sali. Dzieci, które siedzą do 17 są zmęczone i po 17 chcą już wracać do domu. Dużo dzieci jest odbieranych o 13 z przedszkola, więc też mogłyby w takich zajęciach uczestniczyć.”

„Więcej zajęć dodatkowych, zatrudnienie większej liczby pedagogów do grup przedszkolnych (1 osoba to zdecydowanie za mało na 25 dzieci - w prywatnych jest 2-4 osoby)”

„Zajęcia w przedszkolach opierają się na tradycyjnych metodach wychowawczych, nie są innowacyjne. Wydaje mi się również, że nauczycielom trudno wymyślić coś nowego, kreatywnego.”

„Chłonny umysł u dziecka jest do 3 maksymalnie 4 roku życia i wtedy powinien być angielski, zajęcia umuzykalniające itd. nie w zerówce. Wszystko w formie zabawy, nie przymusu siedzenia na "wstążeczkę" w kręgu i słuchania pani, która cytując zasłyszaną rozmowę dziecka w szatni "przynudza". Nie podążanie za zainteresowaniami dzieci, tylko pilnowanie podstawy programowej, czyli znowu ważne są dokumenty a nie dziecko.”

„Systemowe rozwiązanie, żeby dzieci częściej wychodziły na dwór - nawet jak jest "zła" pogoda. Tak jak np. w krajach skandynawskich itp.”

„Więcej państwowych żłobków!!! Niedopuszczalnym jest przesuwanie się na liście oczekujących "do góry". Po roku oczekiwania na państwowy żłobek z 270 "awansowałam" na miejsce 310 osób oczekujących.”

„Podnieść wynagrodzenia pracownikom i motywację.”

W pytaniu 15 zapytaliśmy ankietowanych o poziom współpracy placówki z rodzicami. W pytaniu 18 chcieliśmy dowiedzieć, na jakiej płaszczyźnie rodzice chcieliby włączać w program pracy placówek, do których uczęszczają ich dzieci. Respondenci mogli zaznaczyć więcej niż jedną odpowiedź.

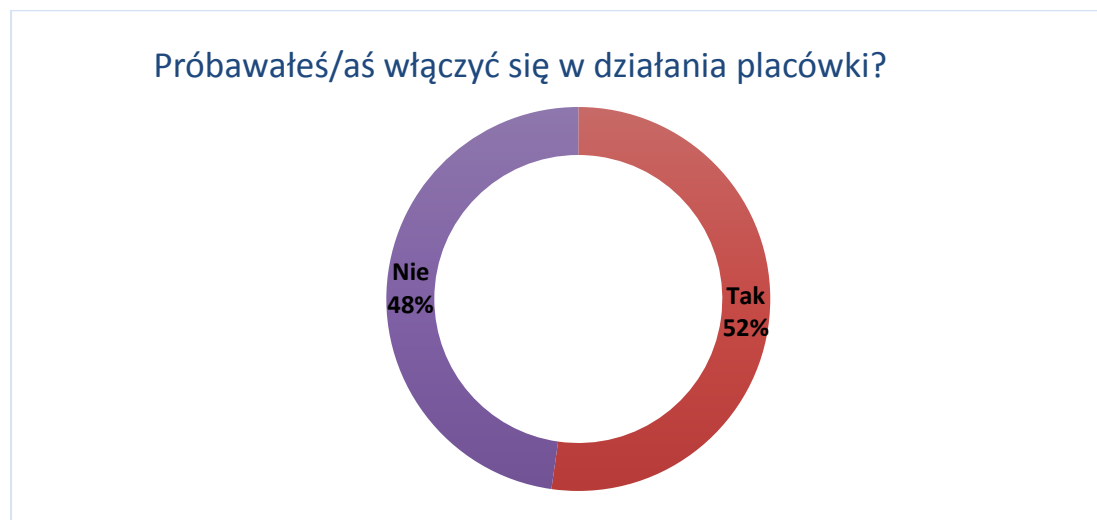
Tabela nr 12 Sposoby włączania się rodziców w program placówki

Wariant odpowiedzi	Liczba odpowiedzi wszystkich ankietowanych	Liczba odpowiedzi ankietowanych z obszaru Kamionka
Głośne czytanie dla grupy	224	56
Uczestnictwo w wyjazdach i wycieczkach	204	45
Udział lub prowadzenie warsztatów plastycznych	106	20
Majsterkowanie z dziećmi	103	19
Udział/prowadzenie zajęć tanecznych	44	15
Prezentacja zawodu	120	27
Przeprowadzenie urodzin dla dzieci	94	27
Udział/prowadzenie zawodów sportowych	82	18
Granie w gry planszowe	124	26
Nie chce się włączać w program placówki	74	17
Nie mam czasu	18	4
Inne	26	2

Respondenci najchętniej włączyliby się w głośne czytanie dla grupy – 48%. W wyjazdach i wycieczkach mogłoby uczestniczyć 43% rodziców, których dzieci uczęszczają do żłobka, przedszkola, dziennego opiekuna lub klubu dziecięcego. W graniu w gry planszowe i prezentacje zawodu rodzice mogliby zaangażować się w przybliżeniu na poziomie 26%. Wśród ankietowanych z kamionka 53% najchętniej zaangażowałoby się w głośne czytanie dla grupy. Kobiety wolałyby włączać się

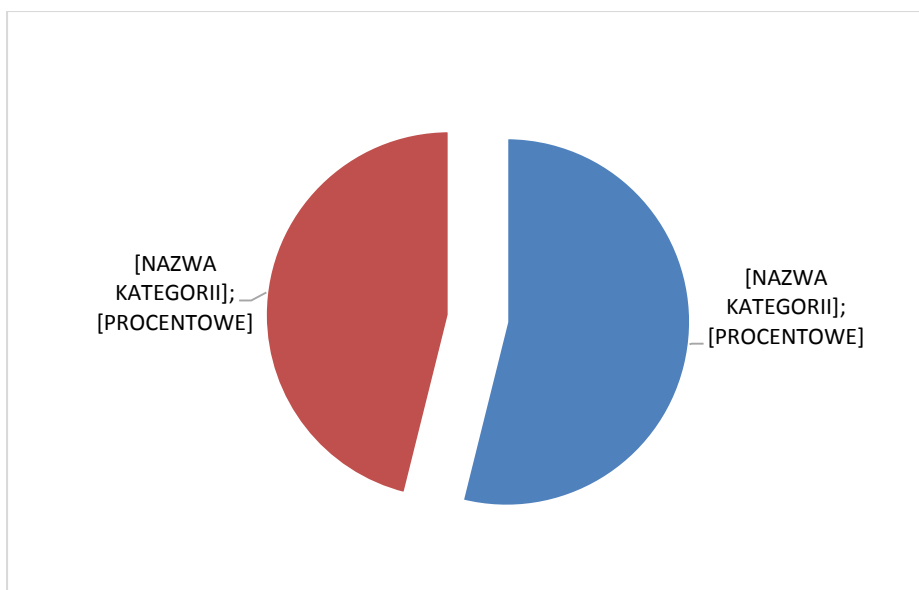
w głośne czytanie w grupach oraz brać udział w wyjazdach i wycieczkach. Mężczyźni również chętniej włączą się w głośne czytanie dla grupy, ale wolą bardziej prezentować zawody, czy grać w gry planszowe niż uczestniczyć w wyjazdach i wycieczkach. Procentowo o wiele więcej mam niż ojców chciałoby majsterkować z dziećmi podczas zajęć w placówce, 24% mam do 7% ojców. W program placówki nie chce włączać się 16 % ankietowanych. Rodzice udzielili 26 innych odpowiedzi. Dwójka mam już włącza się w działania placówki. Jedna mama organizuje wraz z innymi rodzicami z placówki przedstawienia dla dzieci. Inne niż wymienione zajęcia np. z ekologii mogłoby prowadzić 6 osób.

Zadając następne pytanie chcieliśmy zweryfikować ilu rodziców próbowało dotychczas włączyć się w działania przedszkola bądź żłobka.

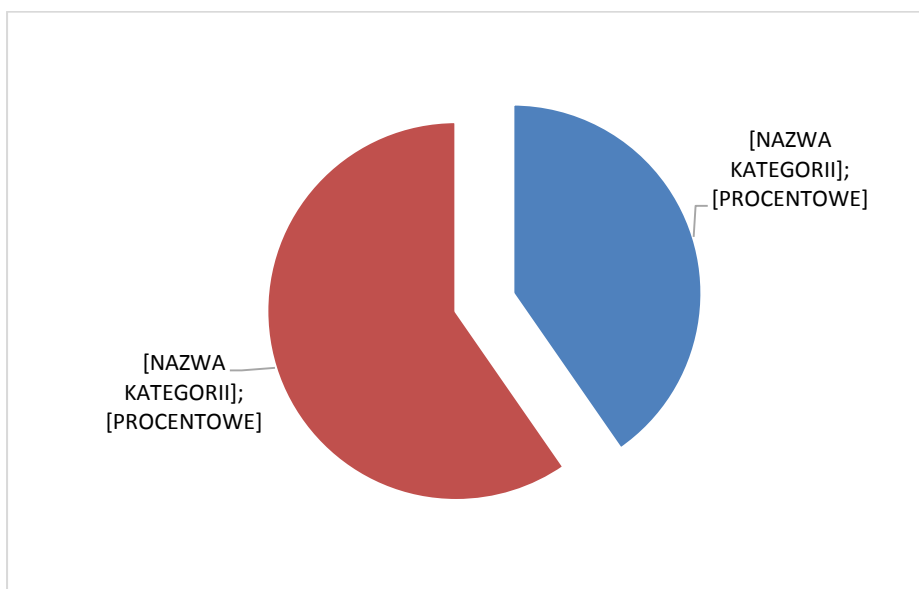

Wykres 25 Procentowe zestawienie odpowiedzi na pytanie "Czy próbowałeś(aś) włączyć się w działania przedszkola/żłobka?"

W działania przedszkoli bądź żłobków próbowało włączyć się 245 respondentów, z tego 58 z obszaru Kamionka. Nie próbowały zaangażować się w działania żłobka 224 osoby, w tym 47 z obszaru rewitalizacji dzielnicy Praga-Południe.

Wykres 26 Rozkład procentowy włączania się w działania placówki wśród kobiet

Wykres 27 Rozkład procentowy włączania się w działania placówki wśród mężczyzn

Podział procentowy ze względu na płeć obrazuje nam, że więcej procent kobiet niż mężczyzn próbowało zaangażować się w działania placówki. Liczba kobiet, które zaznaczyły „tak” wynosi 222, a mężczyzn 23. Odpowiedź „nie” wybrało 190 kobiet, a wśród mężczyzn 34 z nich.

Dwudzieste pytanie brzmiało: *Co przeszkadza w włączaniu się w te działania?*

Tabela nr 13 Przeszkody do włączania się rodziców w program placówki

Wariant odpowiedzi	Liczba odpowiedzi wszystkich ankietowanych	Liczba odpowiedzi ankietowanych z obszaru Kamionka
--------------------	--	--

Brak czasu	322	82
Niechęć personelu placówki do takich inicjatyw	36	6
Bariery biurokracji	27	9
Wewnętrzny regulamin placówki	15	5
Nie mam doświadczenia w pracy z grupą dzieci	126	27
Nie ma takich inicjatyw	9	2
Ograniczenia ze strony placówki, prawne	5	1
Inne	10	1

Główną przeszkodą w angażowaniu się w działania placówki jest dla 69% rodziców brak czasu. Większość z nich pracuje i musiałoby brać wolne, żeby móc uczestniczyć aktywnie w życiu placówki. Brak czasu uniemożliwia włączanie się w program placówki 78% ankietowanym z obszaru Kamionka. Bariery dla rodziców jest brak doświadczenia w pracy z grupą – tę odpowiedź wybrało 27% badanych. Najmniejszym problemem są ograniczenia ze strony placówki. Wśród odpowiedzi innych zostały wymienione: brak zaangażowania ze strony rodziców, trudności w komunikacji z innymi rodzicami, trudna rozłąka dla dziecka, kiedy rodzic wychodzi oraz stwierdzenie, iż ograniczenia ze względu na niechęć personelu placówki do takich inicjatyw i wewnętrzny regulamin placówki dotyczą placówek publicznych.

„brak czasu, nie zaznaczę pola niechęć personelu do takich inicjatyw, bo nie wiem. Raczej nie spotkałem się z zachętą lub zaproszeniem”

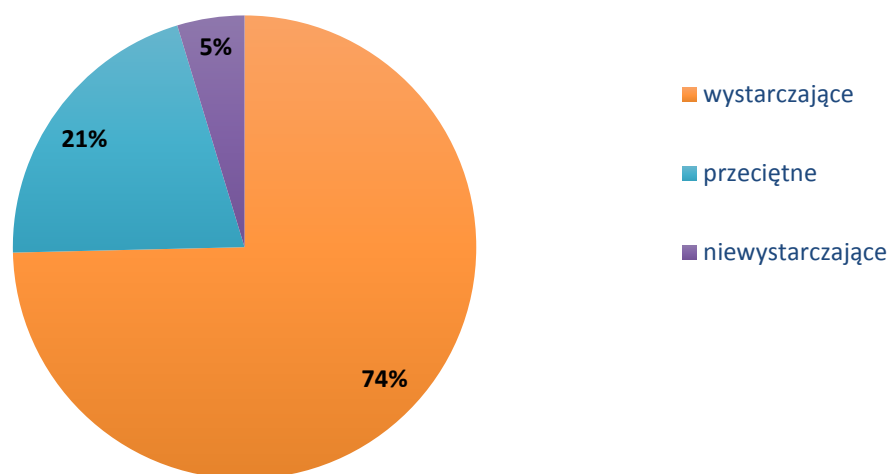
„bariery biurokracji, ustawa, która zakazuje dodatkowych zajęć w przedszkolach”

„uznawanie przez personel jedynie rodziców należących np. do "trójki klasowej”

„Propozycja padła z mojej strony a Panie puściły to mimo uszu. Nie będę się narzucać.”

Ostatnie pytanie dotyczyło kwestii żywienia w placówkach. Pytanie dwudzieste pierwsze brzmiało: „Czy żywienie w placówkach Twojego dziecka jest zadowolające? Prosimy określić stopień zadowolenia:”

Czy żywienie w placówkach Twojego dziecka jest zadowalające?

Wykres 28 Procentowe zestawienie odpowiedzi na pytanie " Czy żywienie w placówkach Twojego dziecka jest zadowalające?"

Dla większości ankietowanych tj. 350 osób, jakość żywienia w placówkach jest wystarczająca. Jako przeciętna została określona przez 97 rodziców. Dla 22 osób jest niewystarczająca, stanowią oni 5% respondentów, których dzieci uczęszczają do żłobka, przedszkola, dziennego opiekuna lub klubu dziecięcego. Dla 80 rodziców z obszaru Kamionka żywność jest wystarczająca, dla 20 osób przeciętna, a tylko 5 osób uważa, jakość żywienia za niezadowalającą. Nie ma zasadniczej różnicy w rozkładzie procentowym pomiędzy całością badanych a badanymi z obszaru Kamionka. Na tę pozytywną ocenę może mieć wpływ wprowadzenie w 2015 roku Rozporządzenia Ministra Zdrowia w sprawie grup środków spożywczych przeznaczonych do sprzedaży dzieciom i młodzieży w jednostkach systemu oświaty oraz wymagań, jakie muszą spełniać środki spożywcze stosowane w ramach żywienia zbiorowego dzieci i młodzieży w tych jednostkach. Rozporządzenie w 2016 roku zostało uchylone i zastąpione mniej restrykcyjnymi wymaganiami. Jednak w dokument z 2015 roku przyczynił się do wprowadzenia wielu dobrych zmian i zwiększył świadomość pracowników placówek opiekuńczo-edukacyjnych i rodziców w kwestii zdrowego żywienia.

Zapytaliśmy rodziców, co zmieniliby w kwestii żywienia w przedszkolach i żłobkach. Pytanie było otwarte, a z zebranych odpowiedzi stworzyliśmy kategorie podziału.

Tabela nr 14 Propozycje zmian ankietowanych w kwestii żywienia

Wariant odpowiedzi	Liczba odpowiedzi wszystkich ankietowanych	Liczba odpowiedzi ankietowanych z obszaru Kamionka
Nic/Wszystko jest ok	202	40
Bardziej urozmaicona dieta/ Zdrowe produkty	55	12
Ilość posiłków/wielkość porcji	35	3
Zmiana cateringu na własną kuchnię w placówce	9	2
Mniej... Mięso, nabiał, słodczyce, cukier, sól, mączne	40	11
Więcej warzyw, owoców, kasz, ryb, dań na ciepło...	50	14
Specjalne diety	16	6
Godziny posiłków	4	1
Konsultacje/informacje	6	3
Szkolenia kadry/zmiana podejścia	7	1
Zwiększenie soli i przypraw	4	0
Dostęp do picia	5	2
Inne	5	2
Brak odpowiedzi. Nie wiem/ Nie dotyczy pytania	55	13

Ze względu na podział opinii w poprzednim pytaniu najwięcej osób nie zmieniłoby nic, a żywienie w placówkach uważa za dobre.

Ilość posiłków

„Wprowadziłabym dodatkowy posiłek popołudniowy ok. g. 17 (podwieczorek). Przedszkole jest czynne do 17.30. Ostatni posiłek ciepły, jaki dostają dzieci jest o g. 12 (obiad), a następnie ok. g. 14.30 - podwieczorek w postaci np. wafelka, kanapeczki, itp. Jest to ZDECYDOWANIE zbyt mało i biorąc pod uwagę fakt, że część dzieci pozostaje w przedszkolu do ok. g. 17. oznacza to, że przez kilka godzin ma wystarczyć im mała kanapka ew. owoc lub wafelek.”

„Porcje dla 5,5 latka są niekiedy zbyt małe(np. jeden naleśnik na drugie danie...). Podwieczorek nie zawsze jest odpowiednio kaloryczny biorąc pod uwagę, że niektóre dzieci spędzają czas w przedszkolu do 17.30. Zapotrzebowanie na kalorie jest inne dla 3 latka i prawie 6 latka. To nie jest brane pod uwagę. Dodatkowo uważam, że opłata za żywienie w Warszawie jest zbyt wygórowana. W innych miastach, miasteczkach ceny są zdecydowanie niższe, co jest tego powodem nie wiem, ale w Warszawie jest chyba większa konkurencja, jeśli chodzi o różnych dostawców. Dostęp do supermarketów jest również bardzo duży. Można wyszukiwać produkty na dobrych promocjach i negocjować ceny. Skąd, więc takie dysproporcje...”

„Większe porcje, wyrzucić z menu dania, których, z góry wiadomo, że dzieci nie zjedzą np. Krem z jarmużu.”

Bardziej urozmaicona dieta/ Zdrowe produkty

„Pomimo świetnej ustawy dotyczącej tego tematu oraz obecności kuchni w naszym przedszkolu, mam wrażenie, że dzieci jedzą nadal bardzo dużo wysoko przetworzonych, niezdrowych produktów - byłam świadkiem jak dostarczano do przedszkola: majonez, ketchup, sos tatarski, sos łowicz. Uważam, że nie po to w przedszkolu jest kuchnia, żeby przygotowywać dla dzieci makaron z sosem ze słoika. Nie wierzę w to, że w ten sposób jest taniej.”

„Większa różnorodność posiłków, szczególnie w przypadku podwieczorków (jest dużo alternatyw do standardowej kanapki), możliwość wyboru jedzenia przez dzieci poprzez np. podawanie posiłków w postaci szwedzkiego stołu (dotyczy śniadań i podwieczorków)”

„Chciałabym, aby było przygotowywane z nieprzetworzonych produktów i nie zawierało produktów dedykowanych dzieciom typu kaszka”

„Świeżo wyciskane soki do picia. Mój syn niechętnie je owoce i warzywa, ale soki pije z większą chęcią.”

„Jakość jedzenia, produkty bez konserwantów, mięso z dobrego pochodzenia”

„Jadłospis jest taki jak sprzed 40 lat (zupa szczawiowa - też na... A przecie ż dzieci jej nie lubią, a to, co wszystkie niemal dzieci lubią np. naleśniki, racuszki, zdarza się 1 na miesiąc albo dwa! Brak pizzy domowej roboty, frytek z piekarnika. A podwieczorek to czasami (1 x tyg/2 razy) zwykła kajzerka!”

Specjalne diety

„Przedszkola nie biorą pod uwagę dzieci z alergiami pokarmowymi, których jest coraz więcej. Wymagane jest przynoszenie własnych posiłków, bądź produktów.”

„Możliwość decydowania o diecie dziecka bez zaświadczenia lekarza.”

„Sama daję wszystkie posiłki mojemu dziecku do przedszkola - w termosach, żeby nie odgrzewano jedzenia w mikrofalówkach, które są plagą przedszkoli... Catering jest drogi, nie zawsze dania są odpowiednie dla małych dzieci, ich smak i jakość produktów też pozostawiają sporo wątpliwości.”

„Jedzenie powinno być dopasowane do wieku dzieci. Problemy z brzuchem i wydalanie niestrawionych, ciężkostrawnych jak na dzieci produktów są normą.”

„Zupełne nieprzygotowanie na diety małych alergików. Na przykład bezmleczna dieta nie polega na braku mleka tylko na eliminacji wszystkich produktów pochodzenia mlecznego np. kefiru, jogurtu i śmietany!!!!!!”

Godziny posiłków

„Godziny posiłków - obiad jest zbyt wcześnie w stosunku do śniadania”

„Godziny posiłków..... dziecko jest w przedszkolu do 17.00, a ostatni posiłek jadło o 13.00”

Mniej... mięso, nabiał, słodczyce, cukier, sól, mączne

„Ograniczyła mleko (dużo dzieci nie toleruje lub źle znosi mleko i czują się przez to gorzej, a mleko jest codziennie min. na 1 posiłek.”

„Mniej mięsnych posiłków (obecnie 4 obiady w tygodniu są mięsne + 4 śniadania w tygodniu)”

„Możliwość konsultacji jadłospisu, usunięcie słodczy i mleka modyfikowanego z jadłospisu żłobkowego.”

„Więcej owoców, mniej produktów mącznych, woda do picia zamiast kompotu.”

„Mniej brudzące potrawy.”

„Nie podoba mi się że w przedszkolu są podawane słodczyce. Moje dziecko przez 3 lata nie jadło słodczy. A w moim obecnym przedszkolu przy każdej okazji (urodziny, pasowanie, choinka) wciskane są cukierki, paczki ze słodczymi.”

„Więcej dań wegetariańskich i rybnych, mniej dań z wieprzowiny.”

„Jedzenie jest zbyt słone i zbyt dużo słodkich potraw, np. naleśniki z serem na słodką, makaron z serem na słodko, płatki z mlekiem na słodko.”

„Napoje (herbata) nie powinny być tak mocno dosładzane.”

Więcej warzyw, owoców, kasz, ryb, dań na ciepło...

„Więcej naturalnych soków owocowych (świeżo wyciskanych).”

„Mniej słodczy i mięsa, więcej warzyw i owoców.”

„Należy urozmaicić menu, więcej owoców, warzyw, bakalii.”

„Więcej świeżych owoców i warzyw dostępnych dla dzieci bez pytania o pozwolenie (przecież my również nie jemy na żądanie, jedno dziecko chętnie zje przed zajęciami inne po lub w trakcie, wystarczy zasada, że jemy przy stoliku, stworzenie 4 osobowego stolika, nazwijmy go "śniadaniowego". Na początku będzie to bardzo atrakcyjne dla dzieci, po 2 tygodniach będą tam siadały dzieci, które tego naprawdę potrzebują. Wymaga to tylko zmiany myślenia kadry i personelu oraz dyrekcji placówki). Swobodny dostęp dzieci do wody (małe dzbanki wypełnione wodą, które dolewa dyżurny czy panie, kubki w różnych kolorach, czy podpisane imieniem dziecka, myte i wyparzone każdego dnia). Mniej białego pieczywa i krowiego mleka.”

„W przedszkolu - więcej kasz zamiast ziemniaków, mniej słodczy, więcej warzyw w różnych formach.”

„Więcej warzyw i owoców, mniej słodczy i białka mleka krowiego, posiłki bardziej urozmaicone.”

„Zdecydowanie więcej warzyw, zwłaszcza na podwieczorki, dbałość, o jakość produktów, stawianie na sezonowo, obecnie mam wrażenie, że dzieci jedzą samą chemię, tak wychodzi najtaniej.”

Konsultacje/informacje

„Może niekiedy włączenie zaproponowanych przez rodziców nowych potraw lub modyfikacji potrawy najmniej lubianej przez większość dzieci (to bez intencji podważania autorytetu dietetyka).”

„Możliwość konsultacji jadłospisu, usunięcie słodyczy i mleka modyfikowanego z jadłospisu żłobkowego.”

„Dostępność jadłospisu na przynajmniej tydzień przed”

„Możliwość wyboru firmy cateringowej, jakość produktów,

„Przydałoby się dokładna informacja, co i w jakiej ilości zjadło w danym dniu dziecko.”

Szkolenia kadry/zmiana podejścia

„Więcej szkoleń dla pracowników niepedagogicznych (kuchnia).”

„Indywidualne podejście do dziecka.”

„Pomoc dietetyka. Przedszkole ma własną kuchnię, więc jest super, różnorodnie, smacznie, aczkolwiek nie zaszkodziłaby pomoc z gminy, np. Warsztat z dietetykiem dla pan gotujących, żeby zapewnić wiedzę.”

„Chciałbym, aby moje dziecko zaczęło bardziej przymuszać do jedzenia i poświęcać przy tym więcej czasu.”

„Zakazałabym przekupywania dzieci słodyczami i częstowania urodzinowymi cukierkami przynoszonymi przez dzieci.”

INNE

„Może fajnie byłoby, gdyby menu było lepiej opisane, wyeksponowane wartości odżywcze, zalety posiłków, kontrolowana zawartość cukru, etc.”

„Nauka samodzielnego przygotowywania posiłków.”

„W ramach możliwości uczestniczenie dzieci w przygotowywaniu posiłków”

„Brak wyżywienia. Jedzenie muszę zapewnić dziecku sama”

Ankieta dla specjalistów - osób pracujących z dziećmi 0-6 lat

Ankieta dla osób pracujących z dziećmi 0-6 lat na Pradze-Południe została wybrana jako drugie po ankiecie dla rodziców narzędzie do zbadania sytuacji i potrzeb rodzin na Pradze-Południe. Zarys pytań do ankiety został opracowany podczas spotkań zespołu roboczego ds. diagnozy i dopracowany przez facylitatorkę z Fundacji Rozwoju Dzieci. Anonimowa ankieta w formie elektronicznej była rozesłana do placówek i organizacji prowadzącej działalność dla dzieci 0-6 lat na Pradze-Południe: żłobków, przedszkoli publicznych i prywatnych, instytucji prowadzących działalność kulturalną, ośrodków pracy pozaszkolnej, komercyjnych miejsc opieki nad dziećmi, komercyjnych miejsc prowadzących zajęcia dodatkowe dla dzieci, klubów dla rodzin, Ośrodka Pomocy Społecznej, poradni psychologiczno-pedagogicznych, organizacji pozarządowych, uczestniczek i uczestników szkoleń i warsztatów w ramach projektu Razem dla dzieci Pragi Południe.

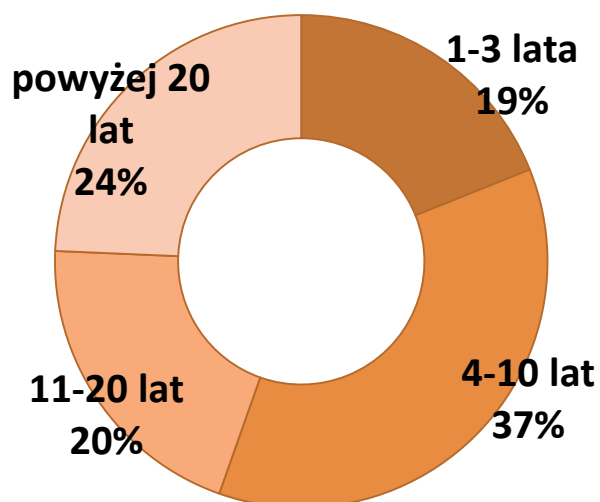
W okresie od 1 lutego do 6 lutego 2017 r. ankietę wypełniły 74 osoby. Przeanalizowane zostały wszystkie 74 odpowiedzi.

Pytania w ankiecie dla osób pracujących z dziećmi dotyczyły: podstawowych potrzeb dzieci 0-6 lat, potrzeb rodziców dla wsparcia rozwoju dzieci, potrzeb placówek zajmujących się dziećmi 0-6 lat, oceny współpracy z rodzicami w zakresie organizacji zajęć oraz opinii osób pracujących z dziećmi na temat czynników warunkujących dobrą współpracę z rodzicami.

Pytania dotyczące współpracy z rodzicami oraz potrzeb rodziców dla wsparcia rozwoju dzieci zostały zamieszczone w celu poznania opinii osób pracujących z dziećmi na ww. tematy oraz dla zestawienia odpowiedzi z odpowiedziami rodziców, w ankiecie których zostały zawarte podobne pytania.

Ankieta była skierowana do osób pracujących z dziećmi w wieku 0-6 lat w organizacjach i instytucjach w dzielnicy Praga-Południe. Celem badania było poznanie opinii tych osób o współpracy z rodzicami i stwarzania możliwie najlepszych warunków rozwojowych dzieciom od 0 do 6 lat. Odpowiedzi udzieliły 74 osoby. Ankieta była anonimowa. Do celów statystycznych zostały zebrane jedynie informacje o stażu pracy z dziećmi. Największą grupą biorącą udział w badaniu były osoby o stażu pracy z dziećmi od 4 do 10 lat – 37 % (27 osób). Drugą co do wielkości grupą były osoby pracujące z dziećmi powyżej 20 lat (18 osób), następnie pracujące od 11 do 20 lat (15 osób) i od roku do 3 lat (14 osób).

**Jaki jest Pani/Pana
staż pracy z dziećmi 0-6 lat?
n=74**

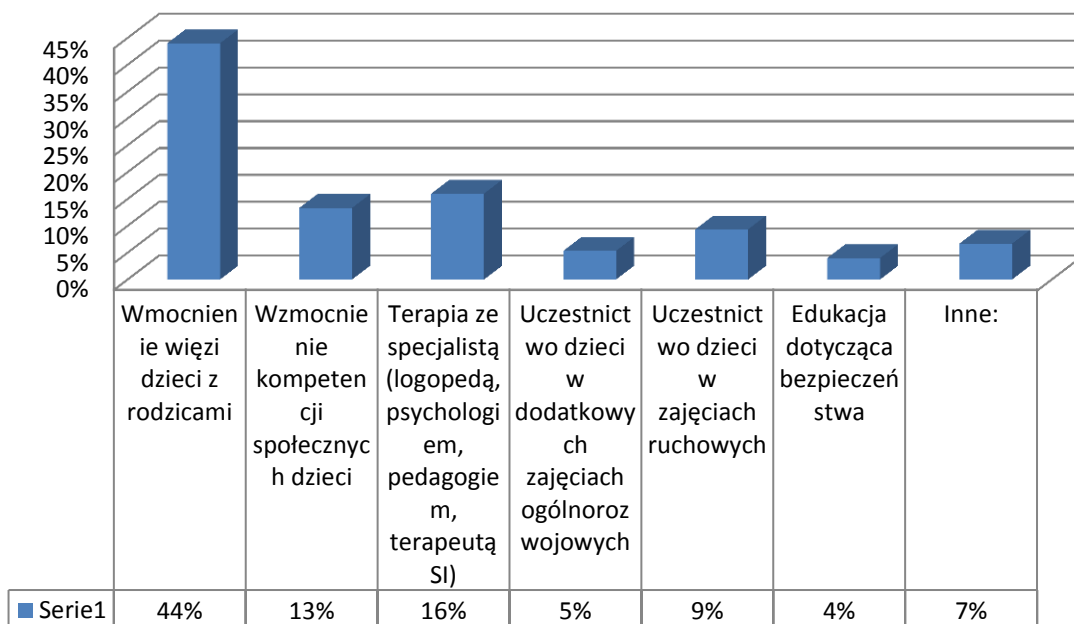
Wykres 29 Staż pracy z dziećmi badanych osób.

Pierwsze pytanie dotyczyło podstawowych potrzeb dzieci 0-6 lat dla ich lepszego rozwoju. Na pytanie odpowiedziały 74 osoby. Ankietowani mogli podać tylko jedną odpowiedź z zaproponowanych lub dopisać swoją. Najwięcej odpowiedzi uzyskało: *Wzmocnienie więzi dzieci z rodzicami* - 44% odpowiedzi (33 osoby wskazały tę odpowiedź). Drugą w kolejności potrzebą wg ankietowanych jest *Terapia ze specjalistą (logopedą, psychologiem, pedagogiem, terapeutą SI)* – 16% (12 osób wskazało tę odpowiedź). Zbliżoną liczbę odpowiedzi – 13% - uzyskało *Wzmocnienie kompetencji społecznych dzieci* (10 osób wskazało tę odpowiedź). Mniej niż 1/10 odpowiedzi uzyskały: *Uczestnictwo dzieci w zajęciach ruchowych* – 9%, *Uczestnictwo dzieci w dodatkowych zajęciach ogólnorozwojowych* – 5%, *Edukacja dotycząca bezpieczeństwa* – 4%. Pozostałe 7% stanowiły odpowiedzi wskazujące na miłość rodziców, bezpieczeństwo w domu (3 osoby) oraz edukacja emocjonalna (1 osoba), ogólny rozwój dziecka i nabywanie umiejętności (1 osoba).

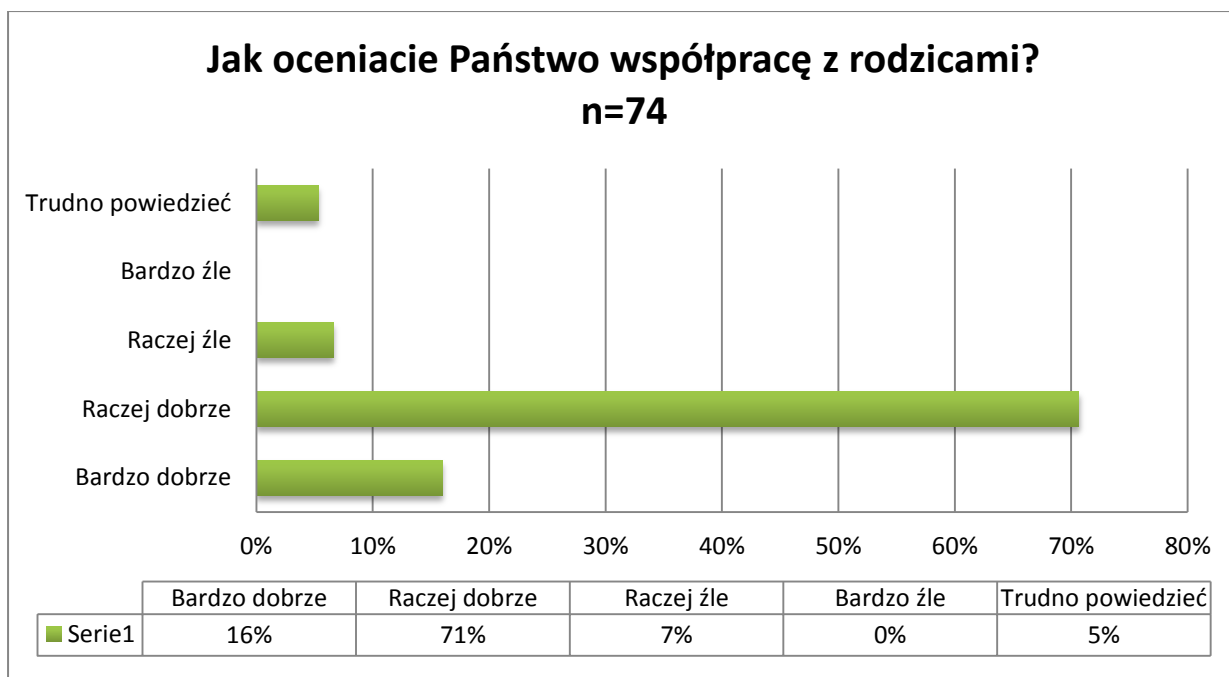
Co jest PODSTAWOWĄ potrzebą dzieci 0-6 lat, z którymi Państwo pracujecie aby mogły się lepiej rozwijać?

n=74

Wykres 30 Podstawowa potrzeba dzieci 0-6 lat wg osób pracujących z dziećmi

Drugie pytanie dotyczyło oceny pracowników z rodzicami w zakresie uczestnictwa w życiu placówki i organizacji zajęć. Uzyskaliśmy 74 odpowiedzi na to pytanie. Pozytywną ocenę dla współpracy wystawiło ponad 80% badanych (odpowiedzi: *Bardzo dobrze* – 16% i *Raczej dobrze* 71%). Warto zwrócić uwagę, że nikt z ankietowanych nie ocenił współpracy *Bardzo źle* (0 odpowiedzi), a *Raczej źle* oceniło tylko 7% badanych. 5% badanych zaznaczyło odpowiedź *Trudno powiedzieć*.

Wykres 31 Ocena współpracy z rodzicami

Dla porównania powróćmy na chwilę do podobnego pytania w ankiecie dla rodziców. Rodzice w pytaniu *Współpraca placówek z rodzicami jest zgodna z Twoimi oczekiwaniami* odpowiedź *Zgadzam się* i *Zdecydowanie się zgadzam* zaznaczyli 405 razy, co stanowi ponad 65% wszystkich odpowiedzi. Można więc śmiało założyć, że współpraca między rodzicami a osobami pracującymi z dziećmi jest dobra i należy ją kontynuować.

Kolejne pytanie kontynuowało wątek współpracy z rodzicami i brzmiało: *Jakie są czynniki warunkujące dobrą współpracę z rodzicami na rzecz rozwoju dzieci?* Było to pytanie otwarte, uzyskaliśmy odpowiedzi od 69 osób, które wymieniły 124 czynniki warunkujące dobrą współpracę. Odpowiedzi pogrupowane na 14 pojawiających się kategorii przedstawia tabela:

Tabela 14 Czynniki warunkujące dobrą współpracę między rodzicami a opiekunami/opiekunkami

Kategorie czynników	Liczba odpowiedzi	%
Autorytet	1	1%
Dostosowanie się	1	1%
Wspólne wartości	1	1%
Szacunek	2	2%
Czas	3	2%
Kompetencje	4	3%
Zrozumienie potrzeb rodzica/ dziecka	8	6%
Szczerłość	9	7%

Rozmowa	10	8%
Zaufanie	12	10%
Wspólny cel – potrzeby dzieci	13	10%
Otwartość, pozytywna postawa	16	13%
Chęć współpracy obu stron	19	15%
Słuchanie, wymiana informacji	25	20%

Analizie odpowiedzi w podziale na te ściśle dotyczące postaw rodzica i dotyczące postaw opiekunów/opiekunek, wykazuje, że ilość odpowiedzi jest niemal równa (13 dotyczy postaw rodziców, 11 postaw opiekunów/opiekunek). Badani wskazując na postawy pożądane u rodziców dużo częściej odnosili się do konkretnych sytuacji i przykładów, szczególnie dotyczących pracy z dzieckiem, np.:

Chęć kontaktu z placówką

Rodzice muszą dostrzec problem dziecka i rzeczywiście chcieć współpracować.

Chęć pracy nad sobą a nie tylko z dzieckiem

Realizacja zaleceń postdiagnostycznych lub terapeutycznych, zrozumienie bądź akceptacja problemów własnego dziecka

W odpowiedziach wskazujących na postawy opiekunów przeważały zaś odpowiedzi ogólne, dotyczące postaw szeroko pojętej otwartości i chęci współpracy, np.:

Dobra komunikacja z rodzicem

Dobra relacja i kontakt z rodzicami

Wzajemne zrozumienie

Ponadto częstymi odpowiedziami są również te dotyczące jasnego i zrozumiałego informowania rodzica o dziecku i jego postępkach:

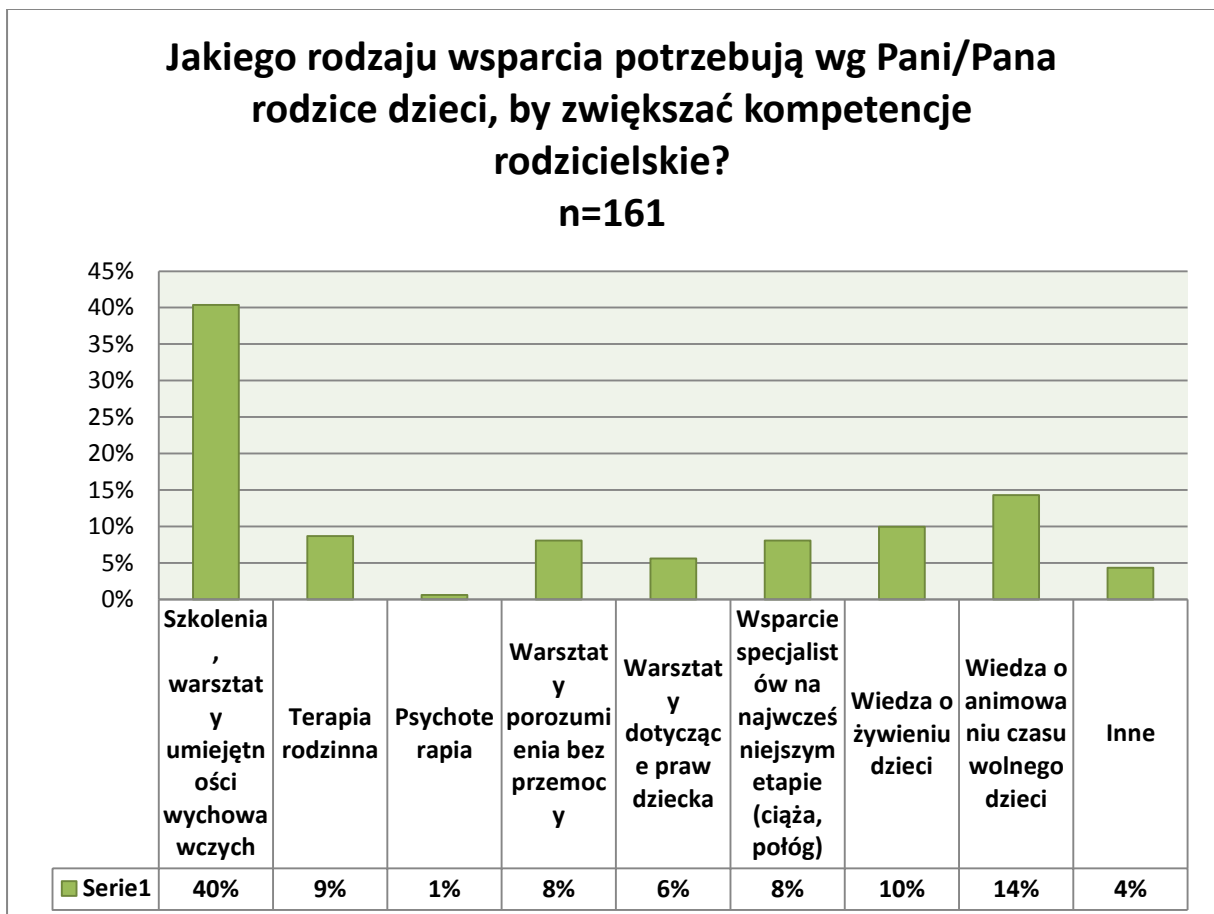
Wiedza oraz umiejętność prostego przekazywania specjalistycznej wiedzy z zakresu wychowania/wspierania rozwoju dziecka.

Jasne i rzeczowe informacje na temat dziecka

Systematyczny kontakt, przekazywanie istotnych informacji

Piąte pytanie, wielokrotnego wyboru, o treści *Jakiego rodzaju wsparcia potrzebują wg Pani/Pana rodzice dzieci, by zwiększać kompetencje rodzicielskie?* uzyskało 161 odpowiedzi od 74 osób. Wśród najczęściej wskazywanych była odpowiedź *Szkolenia, warsztaty umiejętności wychowawczych* – 40% odpowiedzi. Pozostałe 60% odpowiedzi rozkłada się na: *Wiedza o animowaniu czasu wolnego dzieci* – 14%, *Wiedza o żywieniu dzieci* – 10%, *Wsparcie specjalistów na najwcześniejszym etapie (ciąża, połóg)* i *Warsztaty porozumienia bez przemocy* – po 8%, *Warsztaty dotyczące praw dziecka* – 6%, *Psychoterapia* – 1% i odpowiedź *Inne* – 4%. Wśród odpowiedzi *Inne* znalazły się propozycje:

- *Wsparcie specjalistów na najwcześniejszym etapie ale nie tylko w ciąży i połogu ale i potem. Rodzice przez pierwsze dwa lata życia dziecka nie są objęci żadnym systemowym wsparciem a to są kluczowe lata dla rozwoju więzi, która jest kluczowa prawidłowego rozwoju dziecka.*
- *Wsparcie w zakresie chwilowego zastąpienia w opiece nad dzieckiem/dziećmi np. w sytuacji gdy jedno z dzieci choruje a inne trzeba odprowadzić do placówek czy lekarza.*
- *Komunikacji serca (tematycznej komunikacji)*
- *Rola zabawy w życiu dziecka*
- *Czas spędzony aktywnie razem z dzieckiem*
- *Uświadamianie n/t molestowania*
- *Stałego dostępu do specjalistów bez potrzeby oczekiwania w kolejkach zwłaszcza psycholog, pedagog, terapeuta si, pediatra), łatwy dostęp do literatury zwiększającej kompetencje wychowawcze np.: w przedszkolu*

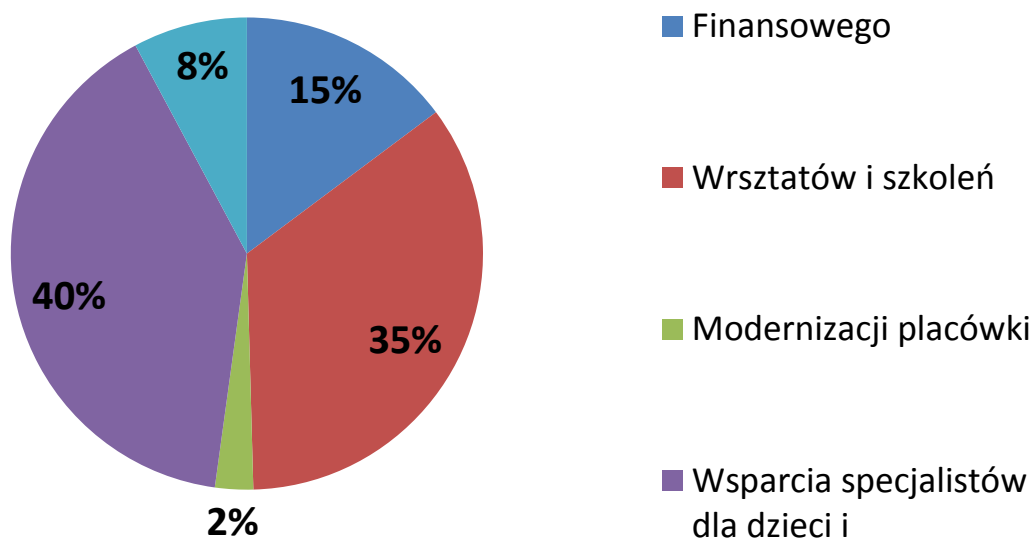

Wykres 32 Wsparcie dla rodziców wg osób pracujących z dziećmi

Kolejne pytanie dotyczyło potrzeb pracowników i placówek i brzmiało: *Jakiego rodzaju wsparcia potrzebuje PLACÓWKA i JEJ PRACOWNICY by być możliwie najlepszym miejscem rozwoju dzieci?* Odpowiedzi na to pytanie udzieliły 74 osoby, które łącznie podały 115 propozycji. Odpowiedzi zostały pogrupowane wg kategorii: *Wsparcie finansowe, Warsztaty i szkolenia, Modernizacja placówki, Wsparcie specjalistów dla dzieci i pracowników, Inne odpowiedzi.* Rozkład procentowy odpowiedzi przedstawia wykres:

Jakiego rodzaju wsparcia potrzebuje PLACÓWKA i JEJ PRACOWNICY by być możliwie najlepszym miejscem rozwoju dzieci?

n=115

Wykres 33 Wsparcie dla placówki i pracowników

W wymienionych kategoriach znalazły się następujące odpowiedzi:

Tabela 15 Kategorie wsparcia dla placówki i pracowników

Kategoria	Odpowiedzi przypisane do kategorii	Liczba odpowiedzi	%
Wsparcie finansowe	dodatkowe godziny na pracę indywidualną z dzieckiem i rodzicem	1	1%
	dobre zarobki dla kadry	2	2%
	dodatkowe etaty	4	3%
	finansowe (bez podania szczegółowego celu)	4	3%
	najlepszej klasy sprzęty, zabawki, pomoce naukowe	6	5%
Warsztaty i szkolenia	dotyczące praw dziecka	1	1%
	dotyczące dobrych relacji z rodzicami	1	1%
	indywidualnego podejście do dziecka	1	1%
	rozpoznawania u dziecka zdolności oraz deficytów	1	1%
	na temat potrzeb i rozwoju małych dzieci	2	2%
	szkolenia z wiedzy specjalistycznej	6	5%
	warsztaty dla rodziców	2	2%
	aprobata pracodawcy do poszerzania kwalifikacji przez pracownika	1	1%
	szkolenia, warsztaty (bez podania	25	22%

	<i>szczegółowej tematyki)</i>		
Modernizacja placówki	doposażenie sal	1	1%
	remont placu zabaw	1	1%
	powinno być cieplej	1	1%
Wsparcie specjalistów dla dzieci i pracowników	trener komunikacji empatycznej	1	
	pielęgniarka	1	1%
	wsparcie kompetencyjne ze strony poradni psychologiczno-pedagogicznych	1	1%
	terapia dzieci z zaburzeniami zachowania	1	1%
	neurodydaktyk	2	2%
	psychoterapeuta	2	2%
	wsparcie profesjonalistów <i>(bez określenia jakich)</i>	2	2%
	socjoterapeuta	2	2%
	łatwiejszy dostęp do instytucji zajmujących się wspomaganie rozwoju	3	3%
	terapeuta SI	4	3%
	logopeda	12	10%
	psycholog	15	13%
Inne odpowiedzi	żadnego	1	1%
	współpraca z rodzicami	1	1%
	dostęp do czasopism specjalistycznych	1	1%
	wydzielenie pomieszczenia dla pracowników	1	1%
	współpraca z innymi instytucjami	5	4%

Wnioski z badań

Większość osób badanych nie korzystała z usług specjalistów na terenie Pragi-Południe.

Formą opieki „Dzienny opiekun” nad dziećmi w wieku żłobkowym potencjalnie zainteresowane są 63 osoby z dzielnicy Praga-Południe.

W dzielnicy Praga-Południe jest mała dostępność do publicznych miejsc opieki w szczególności dla dzieci w wieku żłobkowym.

Rodzice chętnie włączyliby się w program placówki, jednak większość ma ograniczone możliwości ze względu na brak czasu.

Najbardziej pożądaną przez rodziców formą komunikacji z placówkami jest Internet.

40% rodzin, chciałoby, aby ich dzieci skorzystały z pomocy logopedy. Może to wskazywać na duże zapotrzebowanie i małą dostępność tych specjalistów na terenie Pragi-Południe

W opinii rodziców oferta zajęć dla dzieci do 6 roku życia na terenie Pragi-Południe jest bardzo mała i mało ciekawa. Może to wynikać ze słabej reklamy takich zajęć lub ich całkowitym braku.

Rodzice wskazują na potrzebę stworzenia miejsca, w którym dzieci miałyby przestrzeń do zabawy, warsztatów, a oni do integracji z innymi rodzicami.

Ponad 1/3 rodziców, których dzieci nie uczęszczają na zajęcia dodatkowe nie zna oferty skierowanej do dzieci w wieku 0-6 lat. Może to wynikać, że zbyt słabej promocji takiej oferty.

Do posyłania dzieci na zajęcia dodatkowe zachęciłaby rodziców bliska odległość zajęć od miejsca zamieszkania i brak opłat.

Zdecydowana większość badanych nie zna miejsc na terenie dzielnicy Praga-Południe, w których można otrzymać pomoc w trudnej sytuacji.

W dzielnicy Praga-Południe prawdopodobnie nie ma samopomocowej formy wsparcia, w której mamy ustalają między sobą kolejność opieki nad dziećmi.

W spotkaniach Grup Zabawowych (nieformalne cykliczne spotkania dzieci od 6 miesiąca do 3 r. ż. razem z ich opiekunami) chciałoby uczestniczyć 20% rodziców.

Współpraca z placówkami, jakość oferty i żywienie w placówkach jest dla rodziców wystarczające, jednak propozycje zmian, które pojawiły się w raporcie są warte uwagi.

Rekomendacje

Szkolenie dla przedstawicieli placówek z prowadzenia stron internetowych, komunikacji online.

Placówki publiczne mogą rozeznaczyć się, czy wśród rodziców jest potrzeba organizowania regularnych zebrań/spotkań podczas, których omawiane będą postępy dzieci, ich rozwój i problemy.

Urząd dzielnicy może zachęcać placówki do tworzenia dobrych praktyk

Warto, aby restauracje i kawiarnie stworzyły ofertę dla rodzin i ich małych dzieci, np. niedzielne animacje.

Rodzice wyrazili potrzebę poprawienia oferty kulturalnej skierowanej do rodzin z małymi dziećmi.

Władze powinny lepiej rozeznaczyć się, czy ilość specjalistów jest odpowiednia do zapotrzebowania rodzin.

Zachęcenie organizacji pozarządowych i instytucji publicznych do wprowadzenia oferty zajęć dla dzieci do 6 roku życia. Przeznaczenie przez Urząd Dzielnicy

środków na przeprowadzenie programów pilotażowych takiej oferty, np. Grupy Zabawowe w dzielnicy Praga-Południe.

Przy budowaniu nowych, czy remontowaniu starych placów zabaw warto pytać mieszkańców, w tym dzieci o ich potrzeby.

Dużym ułatwieniem dla rodziców małych dzieci byłoby stworzenie przez gminę informatora o miejscach i zajęciach dla dzieci do 6 roku życia i ich rodzin.

Stworzenie większej ilości miejsc opieki nad dziećmi, np. Dzienny opiekun.

Załączniki - narzędzia diagnozy

Załącznik nr 1 Ankieta elektroniczna i papierowa dla rodziców dzieci 0-6 lat z dzielnicy Praga-Południe

Potrzeby rodzin z dziećmi 0-6 lat

Ankieta dla rodziców z dzielnicy Praga-Południe m. st. Warszawy

Szanowni Państwo!

Serdecznie zapraszamy do włączenia się w projekt, którego celem jest poznanie problemów i potrzeb rodzin z małymi dziećmi z dzielnicy Praga-Południe m. st. Warszawy. Zależy nam na Państwa opinii, bo uważamy, że dobre warunki opieki, rozwoju i edukacji małych dzieci przekładają na lepsze życie wszystkich mieszkańców.

Będziemy wdzięczni za wypełnienie poniższej ankiety.

Na podstawie Państwa odpowiedzi opracowana zostanie "Diagnoza problemów i potrzeb małych dzieci" przedstawiająca sytuację na dziś i rekomendująca zmiany w przyszłości. Na początku 2017 r. wyniki Diagnozy zostaną zaprezentowane mieszkańcom i władzom dzielnicy Praga-Południe.

Diagnozę prowadzi zespół roboczy składający się z przedstawicielek instytucji i organizacji działających na terenie dzielnicy. Diagnoza jest realizowana w ramach projektu "Razem dla dzieci Pragi Południe" współfinansowanego przez m. st. Warszawa.

Ankieta jest **ANONIMOWA**. Wypełnienie zajmie Państwu około 20 minut. Dziękujemy za wypełnienie ankiety!

Miejsce zamieszkania:

prosimy zaznaczyć jedną odpowiedź

- Praga-Południe obszar Kamionka
- Praga-Południe obszar poza Kamionkiem
- Mieszkam poza Pragą-Południe, ale pracuję na Pradze-Południe
- Mieszkam poza dzielnicą Praga-Południe*
  - * jeśli zaznaczyłeś/aś odpowiedź "mieszkam poza dzielnicą Praga-Południe" bardzo uprzejmie dziękujemy za zainteresowanie ankietą, jednak jest ona skierowana tylko dla mieszkańców Pragi-Południe.

Płeć

prosimy zaznaczyć jedną odpowiedź

- Kobieta
- Mężczyzna

Liczba Twoich dzieci (w wieku od 0 do 6 lat) <i>prosimy wypisać</i>	Wiek Twoich dzieci (w wieku od 0 do 6 lat) <i>prosimy wypisać</i>

Status na rynku pracy

można zaznaczyć więcej niż jedną odpowiedź

☐ mam stałą pracę	☐ nie pracuję przez okres do 1 roku
☐ pracuję na długoterminowe umowy zlecenie	☐ nie pracuję przez okres powyżej 1 roku
☐ pracuję dorywczo	☐ jestem osobą bezrobotną, zarejestrowaną w urzędzie pracy
☐ jestem na urlopie macierzyńskim/rodzicielskim	☐ Inna odpowiedź: .....
☐ jestem na urlopie wychowawczym	.....

Jak oceniasz sytuację materialną swojej rodziny?

prosimy zaznaczyć jedną odpowiedź

- bardzo dobra
- dobra
- średnia
- zła
- bardzo zła

Skąd się dowiedziałeś/aś o ankiecie?

.....

OBSZAR 1: CZAS WOLNY DZIECI I ICH RODZIN

1) Czy Twoje dziecko (w wieku 0-6 lat) uczęszcza na zajęcia dodatkowe (poza żłobkiem, przedszkolem)?

prosimy zaznaczyć jedną odpowiedź

- Tak → przejdź do pytania nr 1a
- Nie → przejdź do pytania nr 1b i 1c

1a) Na jakie zajęcia dodatkowe chodzi Twoje dziecko?

prosimy wypisać

.....

.....

1b) Dlaczego Twoje dziecko nie uczęszcza na zajęcia dodatkowe?

można zaznaczyć więcej niż jedną odpowiedź

- nie znam oferty
- nie mam z kim zostawić rodzeństwa w domu
- nie mam na to czasu
- nie odpowiadają mi terminy zajęć (np. jestem w pracy, są za wcześnie)
- opłaty za zajęcia
- Inne: .....

1c) Co może mieć wpływ na to, żeby Twoje dziecko zaczęło chodzić na dodatkowe zajęcia?

można zaznaczyć więcej niż jedną odpowiedź

- zapewnienie posiłku dla dziecka podczas zajęć
- gdyby w zajęciach mogło uczestniczyć rodzeństwo
- brak opłat
- różnorodne godziny zajęć
- bliska odległość od miejsca zamieszkania
- Inne: .....

2) Czy w 2016 r uczestniczyłeś/aś w zajęciach otwartych, nieodpłatnych organizowanych na terenie Pragi-Południe przez:

	TAK	NIE
Dzielnice	☐	☐
Bibliotekę	☐	☐
Ośrodek Pomocy Społecznej	☐	☐
Centrum Promocji Kultury	☐	☐
Świetlice Towarzystwa Pomocy Dzieciom	☐	☐
Fundacje i stowarzyszenia	☐	☐
Kluby sportowe	☐	☐
Inne organizacje	☐	☐

3) Czy znasz miejsca na Pradze-Południe, w których prowadzone są zajęcia dla dzieci 0-6 lat?

prosimy zaznaczyć jedną odpowiedź

- Tak → *przejdź do pytania nr 3a*
- Nie → *przejdź do pytania nr 4*

3a) Skąd dowiedziałeś/aś się o zajęciach dodatkowych dla dzieci 0-6 lat?

można zaznaczyć więcej niż jedną odpowiedź

- z portali internetowych
- z Facebooka
- od znajomych
- z przedszkola/żłobka
- z informacji w prasie
- z rozdawanych ulotek
- z ogłoszeń parafialnych
- Inne: .....

4) Jakie są Twoje ulubione formy spędzania wolnego czasu dla całej rodziny w dzielnicy Praga Południe?

prosimy wyliczyć

.....

5) Czy znasz miejsca przyjazne rodzinom z dziećmi do lat 6 w dzielnicy Praga Południe?

prosimy zaznaczyć jedną odpowiedź

- Tak → *przejdź do pytania nr 5a*
- Nie → *przejdź do pytania nr 6*

5a) Czy korzystasz z tych miejsc?

prosimy zaznaczyć jedną odpowiedź

- Tak
- Nie

6) Jakiej oferty w dzielnicy Praga Południe potrzebujesz, by atrakcyjnie spędzić czas ze swoimi dziećmi do 6 r. ż.

Np. w zakresie oferty kulturalnej, ruchowej itd.

.....

.....

7) Jaką kwotę w skali miesiąca jesteś w stanie przeznaczyć na zajęcia dodatkowe dla jednego dziecka do 6 r. ż.? – pytanie nieobowiązkowe

..... zł

OBSZAR 2. SPECJALNE POTRZEBY DZIECI I ICH RODZIN

8) Czy Twoje dziecko (0-6 lat) korzystało z form pomocy specjalistycznej na terenie Pragi-Południe?

prosimy zaznaczyć jedną odpowiedź

- Tak → przejdź do pytania nr 8a
- Nie → przejdź do pytania nr 8b

8a) Z jakich form pomocy specjalistycznej korzystało Twoje dziecko (0-6 lat)?

można zaznaczyć więcej niż jedną odpowiedź

- logopeda
- psycholog
- terapeuta integracji sensorycznej
- rehabilitant ruchowy/fizjoterapeuta
- pedagog
- pracownicy służby zdrowia
- inne:.....

8b) Co było tego powodem? (pytanie nieobowiązkowe)

prosimy wypisać

.....

8c) Z jakich form pomocy specjalistycznej chciał(a)byś żeby Twoje dziecko mogło skorzystać?

można zaznaczyć więcej niż jedną odpowiedź

- logopeda
- psycholog
- terapeuta integracji sensorycznej
- rehabilitant ruchowy/fizjoterapeuta
- pedagog
- pracownicy służby zdrowia
- nie chcę
- inne:.....

9) Czy wiesz gdzie w dzielnicy Praga-Południe można otrzymać w trudnej sytuacji pomoc specjalistyczną?

prosimy zaznaczyć jedną odpowiedź

- Tak → Jakie są to miejsca?

.....

- Nie

10) Skąd czerpiesz wiedzę o ofercie wsparcia/rozwoju/edukacji dla rodziców z dziećmi 0-6 lat?

prosimy wypisać lub zapisać "nie szukam takiej wiedzy"

.....

.....

11) Jaka oferta wsparcia DLA DOROSŁYCH mających dzieci w wieku 0-6 lat jest potrzebna?

można zaznaczyć więcej niż jedną odpowiedź

- szkolenia/warsztaty umiejętności wychowawczych,
- pomoc prawna
- terapia rodzinna
- psychoterapia
- wsparcie na najwcześniejszym etapie (podczas ciąży, porodu...)
- wiedza o żywieniu dzieci
- wiedza o żywieniu dorosłych, np. jak powinna odżywiać się mama karmiąca
- żadna
- inne:.....

OBSZAR 3. JAKOŚĆ OPIEKI, WYCHOWANIA INSTYTUCJONALNEGO DZIECI do 6 r.ż.

12) Moje dziecko w wieku 0-6 lat jest:

można zaznaczyć więcej niż jedną odpowiedź

- w żłobku
- przedszkolu publicznym
- przedszkolu niepublicznym, prywatnym
- u Dziennego opiekuna
- w Klubie dziecięcym
- opiekuje się nim niania
- opiekuje się nim drugi rodzic/dziadkowie
- pod moją opieką
- ma opiekę w grupie samopomocowej (nieformalna grupa mam, które ustalają między sobą kolejność opieki nad dziećmi)
- Inne: .....

12a) Jeśli Twoje dziecko NIE uczęszcza do placówki opiekuńczo-edukacyjnej, jaki jest tego powód?

można zaznaczyć więcej niż jedną odpowiedź

- brak miejsca w żłobku publicznym
- brak miejsca w przedszkolu publicznym
- za wysokie koszty opieki w placówkach niepublicznych, prywatnych
- sądzę, że małe dzieci powinny być z w domu z mamą
- choroba dziecka
- niepełnosprawność dziecka
- nie dotyczy - dziecko uczęszcza do placówki
- Inne: .....

12b) Którą z wymienionych poniżej placówek wybrał(a)byś dla swojego dziecka:

można zaznaczyć więcej niż jedną odpowiedź

- żłobek publiczny
- żłobek niepubliczny, prywatny
- dzienny opiekun (grupy do 5 dzieci w wieku od 6 miesiąca do 3 r. ż. - we własnym mieszkaniu lub innym lokalu)
- dzienny opiekun prywatny
- klub dziecięcy publiczny (działa do 5 h dziennie, grupy do 15 dzieci w wieku 1-3 lata - warunki zbliżone do domowych)
- klub dziecięcy prywatny
- przedszkole publiczne
- przedszkole niepubliczne, prywatne
- Grupy Zabawowe (nieformalne cykliczne spotkania dzieci od 6 miesiąca do 3 r. ż. razem z ich opiekunami)
- zajęcia dodatkowe wspierające rozwój dzieci
- nie dotyczy - dziecko uczęszcza do placówki

13) Jak oceniasz dostępność do publicznych miejsc opieki (przedszkola, żłobki)

prosimy zaznaczyć jedną odpowiedź

- bardzo dobrze
- dobrze
- słabo dostępne
- niedostępne

14a) Prosimy o dokończenie zdania: Dziecko w wieku 0-3 lat, które nie idzie do ŻŁOBKA i zostaje z dorosłym w domu jest...

.....

14b) Prosimy o dokończenie zdania: Dziecko w wieku 3-5 lat, które nie idzie do PRZEDSZKOLA i zostaje z dorosłym w domu jest...

.....

Część dla rodziców, których dzieci uczęszczają do żłobka, przedszkola, dziennego opiekuna lub klubu dziecięcego

Ta część ankiety:

- Dotyczy mnie
- Nie dotyczy mnie → DZIĘKUJEMY ZA UDZIAŁ W ANKIECIE

15) Współpraca placówek z rodzicami jest zgodna z Twoimi oczekiwaniami: prosimy zaznaczyć jedną odpowiedź

- zdecydowanie zgadzam się
- zgadzam się
- nie zgadzam się
- zdecydowanie nie zgadzam się
- nie mam zdania

16a) Co byś zmienił/a?

Prosimy o wpisanie propozycji:

.....

.....

17) Wsparcie ze strony specjalistów w placówkach jest:

prosimy zaznaczyć jedną odpowiedź

- wystarczające
- przeciętne
- niewystarczające

17a) Co byś zmienił/a?

Prosimy o wpisanie propozycji:

.....

.....

18) Jakość oferty placówkach jest:

prosimy zaznaczyć jedną odpowiedź

- wystarczająca
- przeciętna
- niewystarczająca

18a) Co byś zmienił/a?

Prosimy o wpisanie propozycji:

.....
.....

18) W jaki sposób chcesz się włączać w program pracy placówki do której uczęszcza Twoje dziecko ?

można zaznaczyć więcej niż jedną odpowiedź

- głośne czytanie dla grupy
  - uczestnictwo w wyjazdach i wycieczkach
  - udział lub prowadzenie warsztatów plastycznych
  - majsterkowanie z dziećmi
  - udział/prowadzenie zajęć tanecznych
  - prezentacja zawodu
  - przeprowadzenie urodzin dla dzieci
  - udział/prowadzenie zawodów sportowych
  - granie w gry planszowe
  - Nie chce się włączać w program placówki
  - Inne:
- .....

19) Czy próbowałeś(aś) włączać się w działania przedszkola/żłobka?

- Tak
- Nie

20) Co przeszkadza w włączaniu się w te działania?

można zaznaczyć więcej niż jedną odpowiedź

- brak czasu
  - niechęć personelu placówki do takich inicjatyw
  - bariery biurokracji
  - wewnętrzny regulamin placówki
  - nie mam doświadczenia w pracy z grupą dzieci
  - Inne:
- .....

21) Czy żywienie w placówkach Twojego dziecka jest zadowalające?

prosimy określić stopień zadowolenia:

- wystarczające
- przeciętne
- niezadowalające

21 a) Co byś zmienił/a?

Prosimy o wpisanie propozycji:

.....

.....

Dziękujemy!

Dzięki Twoim odpowiedziom poznamy sytuację rodzin z małymi dziećmi z obszaru Pragi-Południe i opracujemy rekomendacje do polepszenia tej sytuacji. Zobacz co jeszcze robimy! Zapraszamy na stronę projektu "Razem dla dzieci Pragi Południe": www.facebook.com/RazemDlaDzieciPragiPoludnie

Uwagi do ankiety i kontakt z zespołem przygotowującym ankietę: frd@frd.org.pl

Zeskanuj kod i przekaz ankietę znajomym!

[Załącznik nr 2 Ankieta elektroniczna dla osób pracujących z dziećmi 0-6 lat na Pradze-Południe](#)

Potrzeby rodzin na Pradze Południe - ankieta dla osób pracujących z dziećmi

Szanowni Państwo,

Prowadzimy diagnozę potrzeb rodzin z dziećmi 0-6 lat na Pradze Południe. Od listopada 2016 r. zbieraliśmy dane od rodziców małych dzieci (mamy ponad 600 odpowiedzi).

Teraz chcemy prosić Was - specjalistów i specjalistki pracujące z dziećmi w wieku 0-6 lat o uzupełnienie krótkiej ankiety, która pozwoli nam spojrzeć na potrzeby rodzin z innej, równie ważnej perspektywy.

Ankieta będzie aktywna do końca 6 lutego, do końca dnia. Serdecznie prosimy odpowiedzi - ankieta jest ANONIMOWA, a jej wypełnienie zajmie Państwu do 10 minut.

Wyniki diagnozy zaprezentujemy na spotkaniu podsumowującym proces 9 lutego, godz. 10:00-14:00 w Centrum Aktywności Lokalnej, ul. Paca 40.

Działanie realizujemy w ramach projektu "Razem dla dzieci Pragi Południe":
<https://www.facebook.com/RazemDlaDzieciPragiPoludnie/>

1) Co jest PODSTAWOWĄ potrzebą dzieci 0-6 lat, z którymi Państwo pracujecie aby mogły się lepiej rozwijać?

Prosimy o wybór jednej odpowiedzi lub podanie własnej

- Wzmocnienie więzi dzieci z rodzicami
- Wzmocnienie kompetencji społecznych dzieci
- Terapia ze specjalistą (logopedą, psychologiem, pedagogiem, terapeutą SI)
- Uczestnictwo dzieci w dodatkowych zajęciach ogólnorozwojowych
- Uczestnictwo dzieci w zajęciach ruchowych
- Edukacja dotycząca bezpieczeństwa
- Inne: .....

2) Jak oceniacie Państwo współpracę z rodzicami?

W zakresie uczestnictwa w życiu placówki/ organizacji zajęć

- Bardzo dobrze
- Raczej dobrze
- Raczej źle
- Bardzo źle
- Trudno powiedzieć

3) Jakie są czynniki warunkujące dobrą współpracę z rodzicami na rzecz rozwoju dzieci?

Prosimy o wymienienie (przynajmniej jednego) na podstawie własnych oczekiwań oraz na podstawie dobrych praktyk współpracy

.....
 .....

4) Jakiego rodzaju wsparcia potrzebują wg Pani/Pana rodzice dzieci, by zwiększać kompetencje rodzicielskie?

- Szkolenia, warsztaty umiejętności wychowawczych
- Terapia rodzinna
- Psychoterapia
- Warsztaty porozumienia bez przemocy
- Warsztaty dotyczące praw dziecka
- Wsparcie specjalistów na najwcześniejszym etapie (ciąża, połóg)
- Wiedza o żywieniu dzieci
- Wiedza o animowaniu czasu wolnego dzieci
- Inne, jakie: .....

5) Jakiego rodzaju wsparcia potrzebuje PLACÓWKA i JEJ PRACOWNICY by być możliwie najlepszym miejscem rozwoju dzieci?

.....
 .....

6) Jaki jest Pani/Pana staż pracy z dziećmi 0-6 lat?

- 1-3 lata
- 4-10 lat
- 11-20 lat
- Powyżej 20 lat

Dziękujemy za uzupełnienie ankiety. Odpowiedzi posłużą do uzupełnienia obrazu potrzeb rodzin z dziećmi 0-6 lat na Pradze-Południe.

Serdecznie zapraszamy do zapoznania się z raportem z badania, który będzie zamieszczony po 9 lutego na stronie <https://www.facebook.com/RazemDlaDzieciPragiPoludnie/>